

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Факультет психології

МАРУШКЕВИЧ А.А., СПІЦІН Є.С., КОШЕЧКО Н.В.

ПЕДАГОГІКА

(в структурно-логічних схемах та таблицях)

Навчальний посібник

**Київ
ЦП «Компринт»
2020**

УДК: 378
ББК 74.03(0)
М 29

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 19.12.2019 р.)*

Рецензенти:

Данилюк І. В. – член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ;

Вербицький В. В. – доктор педагогічних наук, професор, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України, м. Київ;

Бобрицька В. І. – доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ

Марушкевич А. А.

М29 Педагогіка (у структурно-логічних схемах та таблицях): [Навчальний посібник] / А. А. Марушкевич, Є. С. Спіцин, Н. В. Кошечко. – К. : ЦП «Компринт», 2020. – 91 с.

ISBN

У навчальному посібнику представлено у структурно-логічних схемах та таблицях зміст курсу «Педагогіка», а саме: основи педагогіки; питання розвитку, виховання і соціалізації особистості, а також змісту освіти, теорії навчання та виховання, виховної роботи в сучасній школі, управління закладом загальної середньої освіти, питання профілактики та розв'язання педагогічних конфліктів у ньому. До кожної теми представлені списки основної та додаткової літератури. Навчальний посібник стане підручною книгою при: самопідготовці до іспитів студентам-бакалаврам; самоперевірці знань з дисципліни при вступі абітурієнтів на педагогічні спеціальності; повторенні окремих питань при вступі до аспірантури тощо.

Для студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників, науковців.

ISBN

УДК: 378
ББК 74.03(0)
© А. А. Марушкевич, 2020
© Є. С. Спіцин, 2020
© Н. В. Кошечко, 2020

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ	5
Термінологія	9
Література: основна, додаткова	10
ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ	12
Термінологія	18
Література: основна, додаткова	18
РОЗВИТОК, ВИХОВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ	20
Термінологія	22
Література: основна, додаткова	23
ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА)	24
Термінологія	27
Література: основна, додаткова	27
ЗМІСТ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	28
Термінологія	32
Література: основна, додаткова	32
МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ	34
Термінологія	38
Література: основна, додаткова	38
ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ	39
Термінологія	46
Література: основна, додаткова	46
СИСТЕМА КОНТРОЛЮ І ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ	48
Термінологія	54
Література: основна, додаткова	54
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ	56
Термінологія	65
Література: основна, додаткова	65
ПОЗАНАВЧАЛЬНА ВИХОВНА РОБОТА. ВИХОВНА РОБОТА КЛАСНОГО КЕРІВНИКА	66
Термінологія	69

Література: основна, додаткова	70
ЗАКЛАДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	71
Термінологія	72
Література: основна, додаткова	72
ОСНОВИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ. ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї	74
Термінологія	76
Література: основна, додаткова	76
ШКОЛОЗНАВСТВО	78
Термінологія	85
Література: основна, додаткова	87
ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»	88

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

ПЕДАГОГІКА ЯК НАУКА

ПЕДАГОГІКА – система теоретичних і прикладних наук про

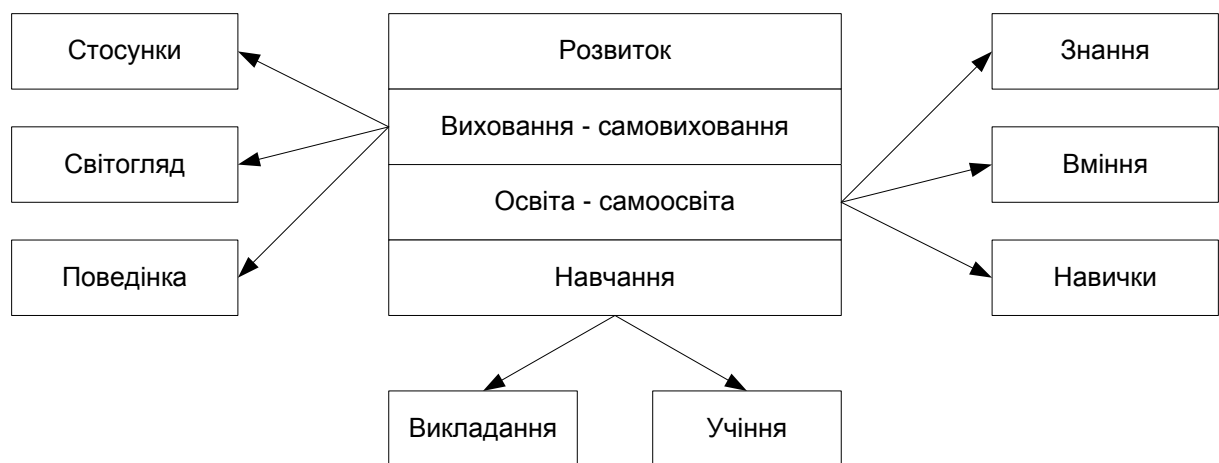
- виховання
- освіту
- навчання
- розвиток

 особистості

ОБ'ЄКТ ПЕДАГОГІКИ педагогічні явища і факти, пов'язані з процесом формування особистості

ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІКИ процес розвитку та формування особистості в контексті виховання, навчання та освіти

Основні категорії педагогіки

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІКИ

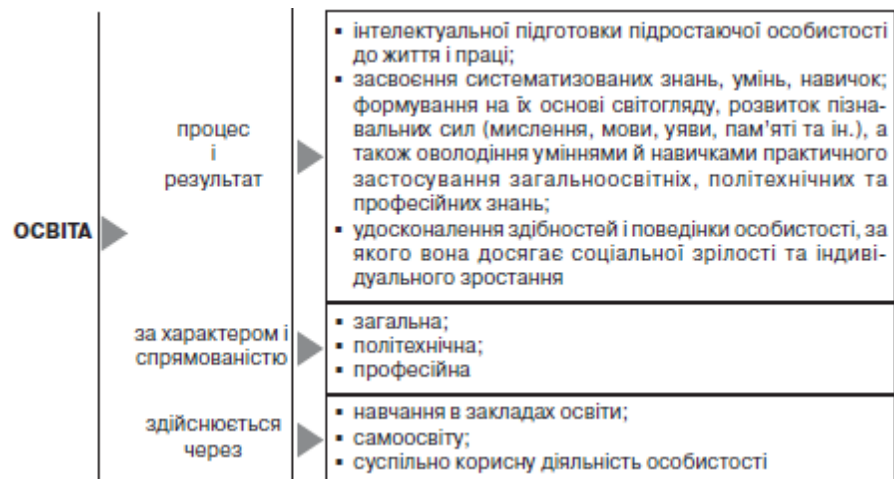
- дослідження і розробка теоретичних основ процесів освіти, навчання та виховання;
- вивчення суті та закономірностей розвитку та формування особистості в умовах спеціально організованого виховання;
- визначення змісту освіти, навчання і виховання;
- розробка нових методів, засобів, форм, систем навчання, виховання, управління освітніми структурами;
- вивчення та узагальнення практики, досвіду педагогічної діяльності;
- впровадження результатів наукових досліджень у практику;
- прогнозування освіти на найближче та віддалене майбутнє

ВИХОВАННЯ

- загальна “вічна” категорія людського життя;
- виконує функцію забезпечення життєвої наступності між старшими і молодшими поколіннями;
- пов’язане із засвоєнням молодими поколіннями досвіду старших поколінь з метою їх підготовки до участі в суспільному виробництві;
- процес залучення особистості до засвоєння вироблених людством цінностей, створення сприятливих умов для реалізації нею свого природного потенціалу та творчого ставлення до життя, спрямований на утвердження суспільно значущих норм, правил поведінки особистості;
- вся сума впливів (спеціально організованих та стихійних) на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському і культурному житті суспільства;
- спеціально організований, цілеспрямований і керований вплив вихователів на особистість з метою формування певних якостей, що здійснюється в навчально-виховних закладах і охоплює весь навчально-виховний процес;
- процес і результат виховної роботи, спрямованої на вирішення конкретних виховних завдань

виховання (у широкому розумінні) включає в себе всю систему взаємовідносин особистості з навколишнім (соціальним і природним) середовищем, навчання і освіти

виховання (у вузькому розумінні) – це систематичний і цілеспрямований вплив вихователя на вихованців з метою формування в них рис і якостей особистості, необхідних суспільству

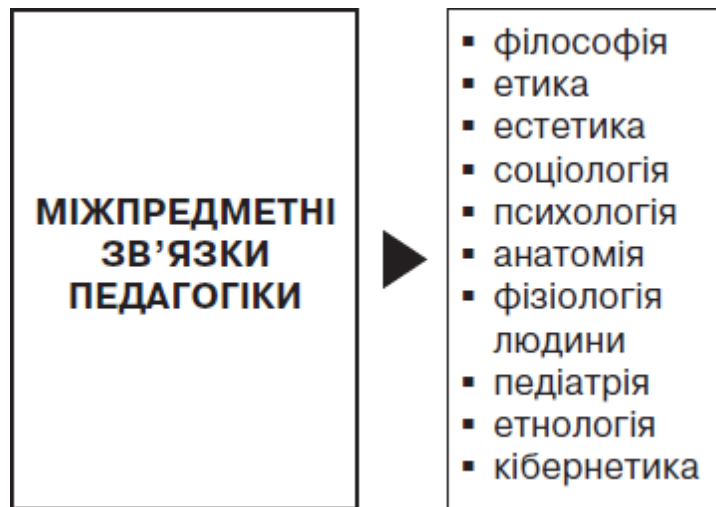

НАВЧАННЯ → цілеспрямований педагогічний процес організації та стимулювання активної навчально-пізнавальної діяльності учнів щодо оволодіння ними науковими знаннями, вміннями, навичками, розвитку їхніх творчих здібностей, світогляду та морально-естетичних поглядів і переконань; спільна діяльність викладача (викладання) та учнів (учіння), яка спрямована на досягнення цілей освіти

СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

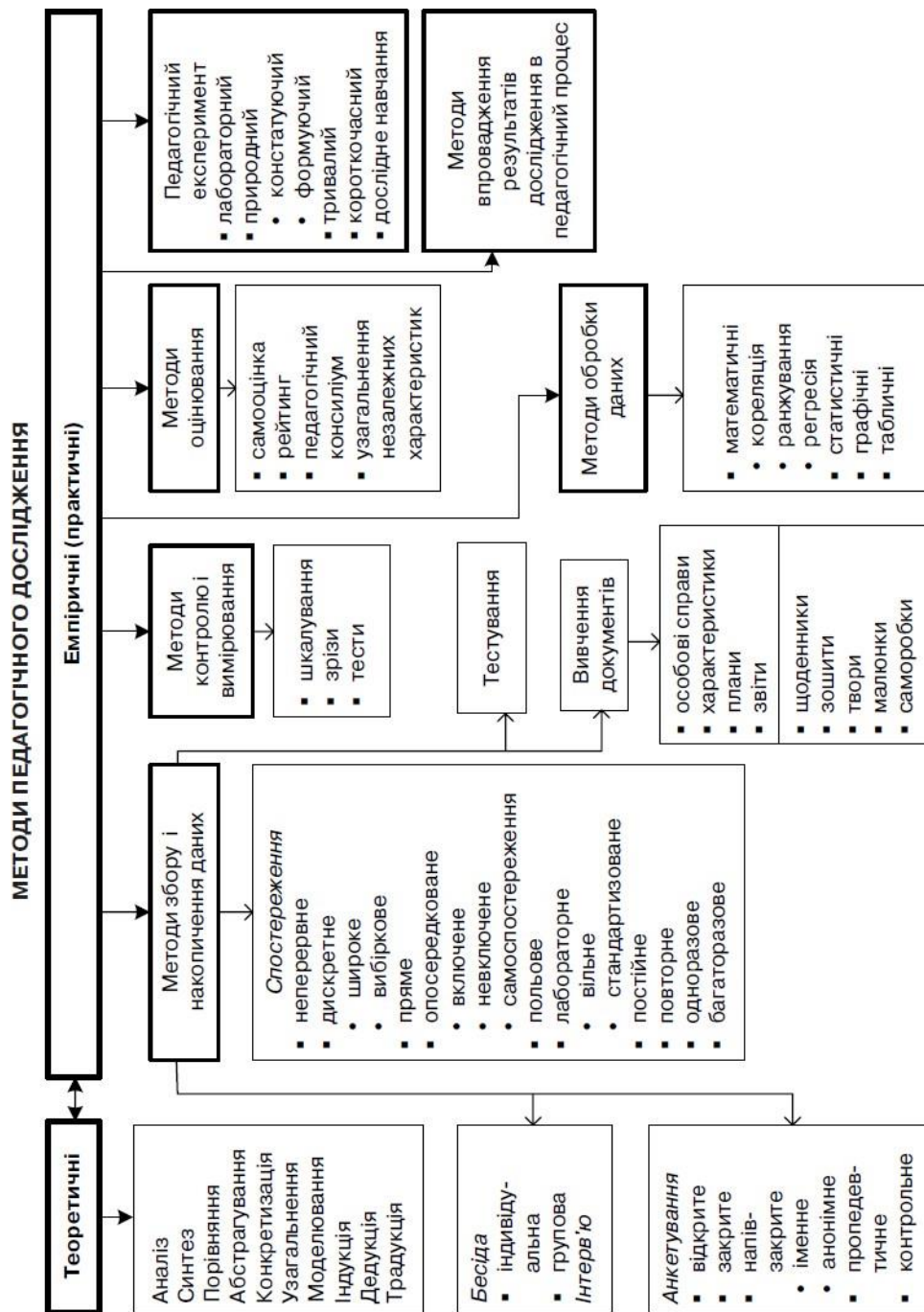
ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ

МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи педагогічних досліджень – способи пізнання психолого-педагогічних процесів формування особистості в процесі навчання та виховання.

Найпоширенішими вважаються методи спостереження, опитування (анкетування, інтерв'ювання), тестування, педагогічного експерименту, аналізу документів.

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Методологія педагогічного дослідження – це визначальні положення про його мету, структуру, функції і методи.

Міжпредметні зв'язки – позначення інтеграційних відносин між об'єктами, явищами та процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення у змісті, формах і методах навчання та сприяють забезпеченню його освітньої, розвивальної і виховної функцій.

Педагог – особа, яка має спеціальну підготовку і практично займається навчально-

виховною діяльністю.

Педагогізація суспільства – посилення впливу педагогіки на соціальну дійсність, взаємини людей, засоби масової інформації.

Педагогічна діяльність – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей.

Педагогічна освіта – система професійної підготовки педагогічних працівників до здійснення педагогічної діяльності.

Педагогічне явище – явище, яке відбувається у процесі взаємодії педагогів і вихованців і відображає вирішення певних педагогічних цілей.

Педагогічний факт – відомості про педагогічну діяльність, які засвідчують певні зміни у розвитку, вихованні й навчанні людини.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

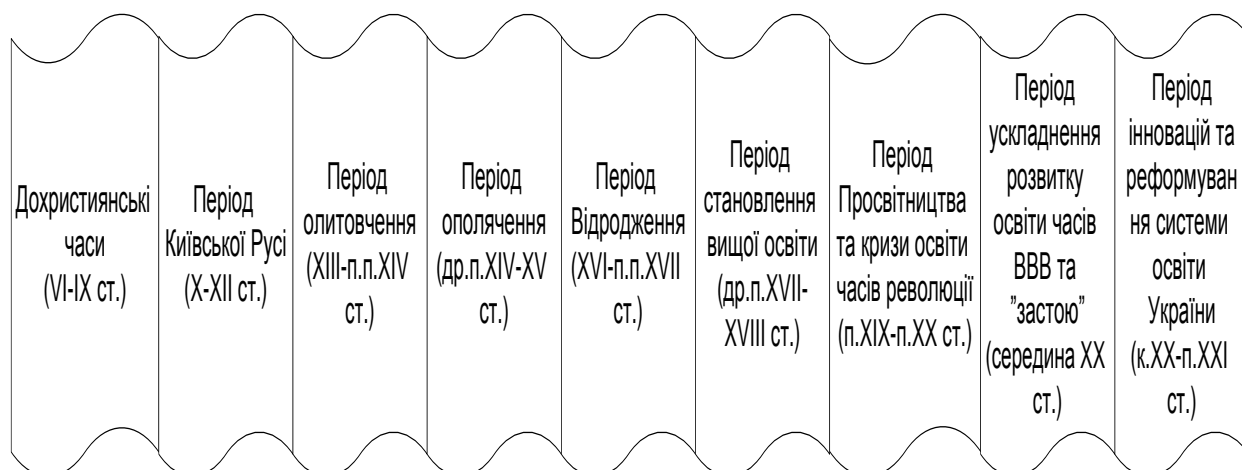
1. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К.: Академвидав, 2009. С. 20-35.
3. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» (частина I, статті 9, 12). Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
4. Закон України «Про освіту» (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
5. Конституція України (статті 23, 52, 53). К.: Преса України, 1997.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: itzostrategiya@gmail.com.
7. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: mon.gov.ua/новини/202016/12/05/Концепція
8. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>.
9. Соловей М. І. Методологія та технологія науково-педагогічних досліджень: [посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, В. В. Кудіна. К.: Ленвіт, 2009. 192 с.
10. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. С. Спіцин. К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. 120 с.

Додаткова:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К.: Академвидав, 2009. С. 14-18.
2. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / І. В. Зайченко. [2-ге вид.]. К.: «Освіта України», «КНТ», 2008. С. 6-25.
3. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: [навч. посіб.] / О. Крушельницька. К.: Кондор, 2003. 192 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К.: Знання, 2007. С. 47-51.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К.: Знання, 2007. С. 43-47.

6. *Соловей М. І.* Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. / М. І. Соловей, Є. С. Спінин, В. В. Кудіна. К. : Ленвіт, 2008. С. 11-17.
7. *Тушева В. В.* Основи науково-педагогічних досліджень: навч.-метод. посіб. / В. В. Тушева. Харків, 2006. 219 с.
8. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. [2-ге вид.]. К.: Академвидав, 2007. С. 24-39.
9. *Чепіль М.* Порівняльна педагогіка / Марія Чепіль. Дрогобич, 2010. 133 с.
10. *Шейко В. М.* Організація та методика науково-дослідницької діяльності: [підруч.] / В. М. Шейко., Н. М. Кушнарченко. [7-ме вид., стер.]. К. : Знання, 2011. С. 127-151.

ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Періодизація розвитку педагогічної думки в Україні від древності до сучасності
Примітка: ст. – століття, п. – початок, к. – кінець, п.п. – перша половина, др.п. – друга половина, ВВВ – Велика Вітчизняна війна.

Таблиця 1

ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА КНЯЖОЇ ДОБИ ТА КОЗАЧЧИНИ (X-XVIII СТ.)

№ п/п	П. І. П. Дата народження	Зміст освітньої діяльності	Основні педагогічні праці
1.	Ярослав Мудрий (978-1054)	Видатний державний діяч Київської Русі	«Руська правда» (1016-1054)
2.	Іларіон Київський (? - не раніше 1054)	Просвітитель, філософ, історик, письменник	«Слово про закон і благодать» (1037-1050)
3.	Феодосій Печерський (бл.1036-1074)	Давньоруський церковний письменник, просвітитель	Збірки повчань-проповідей: «Про кари Божі», «Слово про віру» (1069-1073)
4.	Володимир Мономах (1053-1125)	Видатний державний і політичний діяч Київської Русі	«Повчання Володимира Мономаха» (1099-1106)
5.	Котермак Юрій (бл.1450-1494)	Учений-гуманіст і педагог	«Осьмогласник», «Часословець», «Трюдь пісна» (1492)
6.	Вишенський Іван (бл.1550-1620)	Письменник-полеміст, освітній діяч	«Послання до князя Василя Острожського» (1598), «Порада, як себе очистити» (1599), «Послання...» (1600-1605)
7.	Борецький Іов (?-1631)	Церковний, освітній та політичний діяч, педагог і просвітник	«Діалог про православну віру» (1606), «Бесіда вибрана про виховання» (1609), «Пересторога...» (1605)
8.	Беринда Памво (між 1555(60)-1632)	Письменник, лексикограф і педагог	«Лексикон» (1653), «Анфологійон» (1619), «Поучіння» (1628)
9.	Смотрицький	Видатний філософ,	«Катехізис» (1610), «Благання»

	Мелетій (бл. 1572-1633)	просвітитель, письменник-полеміст, учений-філолог	(1610), «Грамматика» (1619)
10.	Могила Петро (1597-1647)	Видатний діяч української церкви, освіти й культури	«Тріюдь вибрана» (1631), «Євангеліє учительне» (1637), «Требник» (1646)
11.	Гізель Інокентій (бл. 1600-1683)	Учений, педагог, письменник, видавець	«Мир з Богом чоловіку» (1669), «Синопис» (1674)
12.	Галятовський Іоаннікій (бл.1620-1688)	Педагог, просвітитель, письменник-полеміст, публіцист і громадський діяч	«Ключ розуміння» (1659), «Небо новое» (1665), «Казання» (1660)
13.	Максимович Іоанн (1651-1715)	Освітній, культурний, церковний діяч, педагог, літератор	«Алфавіт...» (1705), «Позор нравоучительный» (1708), «Духовные мысли» (1712)
14.	Яворський Стефан (1658-1722)	Просвітитель, педагог і філософ, письменник, церковний діяч	«Виноград Христов» (1698), «Каменьверы» (1722), «Буквар..» (1704), лекції по філософії з курсом «Психологія, або трактат про душу» (1691-1693)
15.	Прокопович Феофан (1681-1736)	Видатний учений- гуманіст, просвітитель, педагог, філософ, письменник, державний діяч	«Духовний регламент» (1721), «Первое учение отроком» (1723), «Букварь славенский» (1724)
16.	Сковорода Григорій Савич (1722-1794)	Видатний філософ- просвітитель, гуманіст, поет і педагог	«Басни Харьковскія» (1774), «Діалог» (1770), «Книжечка о чтении...» (1770), «Благодарный Еродій» (1787)
17.	Завадовський Петро Васильович (1738-1812)	Політичний та освітній діяч, перший міністр освіти Російської імперії	«Устав народным училищам» (1786), «Устав университетов» (1804), «Устав учебных заведений» (1804)
18.	Каразін Василь Назарович (1773-1842)	Учений, винахідник, громадський діяч, просвітитель, педагог	«Предначертание о Харьковском университете» (1802), «Министру народного просвещения...» (1804), «О воспитании женского пола ...» (1804)

Узагальнено на основі навчального посібника «Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.».

ПЕДАГОГІКА ПРОСВІТНИЦТВА ХІХ СТОЛІТТЯ

№ п/п	П. І. П. Дата народження	Зміст освітньої діяльності	Основні педагогічні праці
1.	Шевченко Тарас Григорович (1814-1861)	Геніальний поет і художник, просвітитель	«Кобзар» (1840), «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим», «Заповіт», «Єретик», «Наймичка», (40-і роки), «Несчастный», «Близнецы», «Буквар Южнорусский» (50-і роки)
2.	Духнович Василь Олександрович (1803-1865)	Педагог, літератор, організатор народного шкільництва	«Книжниця читальная для начинающих» (1847), «Кратній землепис...» (1851), «Народная педагогія» (1857), «Діло от безділля» (1865)
3.	Максимович Михайло Олександрович (1804-1873)	Учений-енциклопедист, фахівець в галузі біології, історії, мовознавства, етнографії, педагог, перший ректор Київського університету	«Малороссийские песни» (1827), «Основания ботаники» (1828), «Известія о Гайдамаках» (1845), «Песнь о полку Ігореве...» (1857), «Кратний букварь» (1865), «Письма о Киеве...» (1869)
4.	Ушинський Костянтин Дмитрович (1823/1824-1870)	Видатний педагог, основоположник наукової педагогіки й народної школи, автор праць з теорії та історії педагогіки, підручників для початкового навчання	«Про користь педагогічної літератури» (1857), «Три елементи школи» (1857), «Про народність...» (1857), «Дитячий світ» (1861), «Людина як предмет виховання» (1868), «Рідне слово» (1869), «Листи з Швейцарії» (1869)
5.	Пирогов Микола Іванович (1810-1881)	Професор, член-кореспондент Російської Академії наук, основоположник військово-польової хірургії, анатом-хірург, видатний вчений і педагог, громадський діяч	«Вопросы жизни» (1850), «Университетский вопрос» (1863), «О публичных лекциях по педагогике» (1857), «Школа и жизнь» (1860), «О переводных экзаменах» (1859), «Письма из Гейдельберга» (1863-1864), «Вопросы жизни. Дневник старого врача» (1879-1181)
6.	Костомаров Микола Іванович (1817-1885)	Історик, публіцист, педагог, письменник	«Замечания о наших университетах» (1861), «Задачи украинофильства», «Малорусское слово» (1881)
7.	Корф Микола Олександрович (1834-1883)	Відомий педагог, методист, діяч в галузі народної освіти	«Руководство к обучению...» (1867), «Русская начальная школа» (1870), «Наш друг» (1871), «Наше школьное дело» (1873), «Наши педагогические вопросы» (1882)
8.	Драгоманов	Видатний історик,	«Народные наречия...» (1874),

	Михайло Петрович (1841-1895)	громадський діяч, просвітитель, публіцист	«Антракт з історії українофільства» (1876), «Народні школи...» (1877), «Чудацькі думки...» (1891)
9.	Грінченко Борис Дмитрович (1863-1910)	Письменник, педагог, мовознавець, громадський діяч, голова київської «Просвіти»	«Народные учителя как сельские хозяева» (1894), «Братства і просвітя справа на Україні...» (1907), «Українська граматика» (1907)
10.	Франко Іван Якович (1856-1916)	Видатний український письменник, поет, просвітитель, освітній діяч, педагог-публіцист	«Вісті з Галичини» (1878), «Борислав сміється» (1882), «З вершин і низин» (1887), «Наші народні школи і їх потреби» (1892), «Коли ще звірі говорили» (1900-і роки)
11.	Сікорський Іван Олексійович (1842-1919)	Психіатр, психолог, лікар, педагог, громадський діяч	«Воспитание в возрасте первого детства» (1884), «Душа ребенка» (1901), «Психологические основы воспитания и обучения» (1909)
12.	Алчевська Христина Данилівна (1841-1920)	Педагог, прогресивна діячка народної освіти, організатор і керівник недільних шкіл	«Что читать народу?» (1888), «Погода из жизни воскресной школы...» (1895), «Книга взрослых...» (1900), «Передуманное и пережитое...» (1912)
13.	Ланге Микола Миколайович (1858-1921)	Видатний вітчизняний психолог, один з осноположників експериментальної психології, педагог	«История нравственных идей XIX в.» (1888), «К вопросу о преподавании педагогики в женских гимназиях» (1895), «Основы дидактики» (1918)
14.	Сумцов Микола Федорович (1854-1922)	Фольклорист, літературознавець, етнограф, науковець, педагог, громадський діяч	«Новейшая поэзия...» (1884), «Культурные переживания» (1890), «К вопросу о женском образовании» (1898), «О самообразовании» (1903)
15.	Лебединцев Костянтин Феофанович (1878-1925)	Педагог, методист математик	«Основы алгебры...» (1911), «Математика в трудовой школе» (1920), «Руководство алгебры» (1924)
16.	Багалій Дмитро Іванович (1857-1932)	Визначний український історик, педагог, організатор науки, архівознавець, громадський діяч	«Почерки из истории...» (1887), «Григорій Савич Сковорода» (1896), «Роль Харьковского университета...» (1897), «Украинская старина» (1911)
17.	Челпанов Георгій Іванович (1862-1936)	Фундатор вітчизняної психологічної науки, видатний психолог- педагог, логік, філософ	«Мозг и мысль» (1896), «Введение в философию» (1905), «Учебник логики» (1906), «Учебник психологии» (1905)

Узагальнено на основі навчального посібника: «Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.».

ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ

№ п/п	П. І. П. Дата народження	Зміст освітньої діяльності	Основні педагогічні праці
1.	Грушевський Михайло Сергійович (1866-1934)	Видатний учений-історик, громадський і політичний діяч, ідеолог руху за незалежність України, організатор національної освіти і науки	«Історія України-Руси...» (1898-1932), «Справа українських кафедр...» (1907), «За рідну школу» (1910), «Люстрована історія України» (1911), «Про українську мову і ... школу» (1912), «Хто такі українці і чого вони хочуть» (1917)
2.	Шумський Олександр Якович (1890-1946)	Політичний державний діяч, керівник національного будівництва України, організатор освіти	«Політична ситуація в Східній Галичині» (1924), «На третьому фронті (До учительського з'їзду)» (1924)
3.	Лубенець Тимофій Григорович (1855-1936)	Учитель, директор школи, педагог, фахівець з теорії і методики початкового виховання та освіти дорослих	«Общепольный задачник» (1876), «Родная нива...» (1890), «Сборник арифметических задач...» (1895), «Об игрушках», «Зернышко...» (1910), «Педагогические беседы» (1913)
4.	Чепіга Яків Феофанович (1875-1938)	Видатний педагог, психолог, громадський діяч	«До національної школи» (1909), «Страх і кара...» (1912), «Самовиховання учителя» (1913), «Веселка. Перша читанка...» (1921), «Практична трудова педагогіка» (1924)
5.	Русова Софія Федорівна (1856-1940)	Педагог, громадська діячка, просвітителька	«Український букварь» (1906), «Початкова географія» (1911), «Перша читанка для дорослих» (1918)
6.	Макаренко Антон Семенович (1888-1939)	Видатний педагог, письменник, публіцист	«Методика організації виховного колективу» (1935-1936), «Конституція трудової комуні» (1928), «Книга для батьків» (1937)
7.	Музиченко Олександр Федорович (1875-1940)	Вчитель, директор школи, фахівець з дидактики та методики	«Монизм и школа» (1908), «Что такое педагогика и чему она учит?» (1912), «Современные педагогические течения...» (1913)
8.	Ананьїн Степан Андрійович (1873-1942)	Педагог, психолог, фахівець з теорії виховання, порівняльної педагогіки	«Детские идеалы» (1911), «Очерки по педагогике средней школы» (1914), «Интерес по учению современной психологии и педагогики» (1915), «Эстетическое воспитание» (1922), «Педология» (1923),

			«Трудове виховання...» (1924)
9.	Жураківський Генадій Євгенович (1894-1955)	Історик педагогіки, активний учасник пошуків шляхів реформування освіти у 20-х років	«Очерки по истории педагогики...» (1926), «Школа та краєзнавство...» (1926), «Очерки по истории античной педагогики» (1940)
10.	Сірополко Степан Онисимович (1872-1959)	Педагог, публіцист, освітній та громадський діяч, бібліограф, книгознавець, історик педагогіки	«Школа і книжка» (1910), «Внешкольное образование» (1912), «Школознавство» (1926), «Історія освіти на Україні» (1937)
11.	Соколянський Іван Панасович (1889-1960)	Педагог, педолог, фахівець з проблем спеціальної педагогіки, організатор освіти й науки	«Об обучении украинских глухонемых детей родному языку» (1910), «Дитячий рух – соціальне виховання» (1925), «Про дисципліну» (1927)
12.	Ващенко Григорій Григорович (1878-1967)	Видатний педагог, психолог, фахівець з дидактики і національного виховання	«Німія» (1900), «Школа як громадсько-культурний центр» (1928), «Загальні методи навчання» (1929), «Виховний ідеал» (1956)
13.	Огієнко Іван Іванович (1882-1972)	Видатний учений філолог, богослов і педагог, державний і громадський діяч	«Українська граматична термінологія...» (1908), «Українська граматична література» (1908), «Рідне писання. Українська граматики» (1918), «Моє життя» (1935), «На Голготі» (1948), «Бог і світ...» (1964)
14.	Сухомлинський Василь Олександрович (1918-1970)	Видатний педагог, директор школи, вчитель, дитячий письменник	«Духовний світ школяра» (1961), «Людина неповторна» (1962), «Виховання особистості» (1965), «Серце віддаю дітям» (1968), «Павлівська середня школа» (1969), «Народження громадянина» (1970)
15.	Костюк Григорій Силович (1899-1982)	Видатний учений психолог, педагог, засновник української психологічної, фахівець з дитячої і педагогічної психології	«Математика в трудовій школі» (1924), «Психологія» (1939), «Здібності та їх розвиток у дітей» (1963), «Навчання і розвиток особистості» (1968), «Психологія програмованого навчання...» (1973)
16.	Бондар Андрій Данилович (1913-1983)	Учитель, фахівець з педагогіки вищої школи та історії педагогіки	«Організація внутрішнього шкільного контролю» (1958), «Навчально-виховна робота в школі-інтернаті» (1966), «Дидактика вищої школи» (1970)
17.	Грищенко Микита Минович (1900-1987)	Учитель, педагог, організатор освіти, фахівець з історії освіти	«Використання художньої літератури...» (1946), «Народна допомога школі» (1948),

		України	«Планування в облік роботи в спеціальних школах» (1949)
19.	Роменець Володимир Андрійович (1926-1998)	Видатний психолог, бфундатор новітніх напрямів психологічної науки	«Фантазія пізнання, творчість» (1965), «Психологія творчості» (1971), «Історія психології» (1978), «Жизнь и смерть в научном и религиозном истолковании» (1989)
20.	Стельмахович Мирослав Гнатович (1934-1998)	Педагог, фахівець з етнопедагогіки	«Народна педагогіка» (1985), «Народне дитинознавство» (1991), «Українська родинна педагогіка» (1996)
21.	Ступарик Богдан Михайлович (1940-2002)	Історик педагогіки, організатор освіти	«Трудовое воспитание учащихся» (1986), «Життя віддане національній ідеї» (1998), «Громадянське виховання сучасної молоді» (2000)

Узагальнено на основі навчального посібника: «Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 552 с.».

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Історія вітчизняної педагогіки вивчає педагогічні теорії та системи, які існували в різних країнах світу у різні історичні епохи, простежує розвиток педагогічної думки, аналізує освітню спадщину видатних педагогів.

Освітня спадщина – цілісне історико-педагогічне явище, у якому органічно поєднуються теоретико-педагогічні ідеї, погляди, кристалізація яких є результатом багатогранної професійної діяльності педагога.

Основні завдання історії педагогіки:

- отримання достовірних наукових знань про закономірності розвитку різних педагогічних явищ і трансформацію різних педагогічних теорій, обумовлених цими явищами;
- аналіз боротьби прогресивних і консервативних тенденцій в розвитку педагогіки;
- розкриття з наукових позицій причин якісних змін в розвитку педагогіки;
- встановлення шляхів, якими йшов процес формування нового теоретичного змісту педагогічної науки (генезис прогресивних начал педагогічної теорії).

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

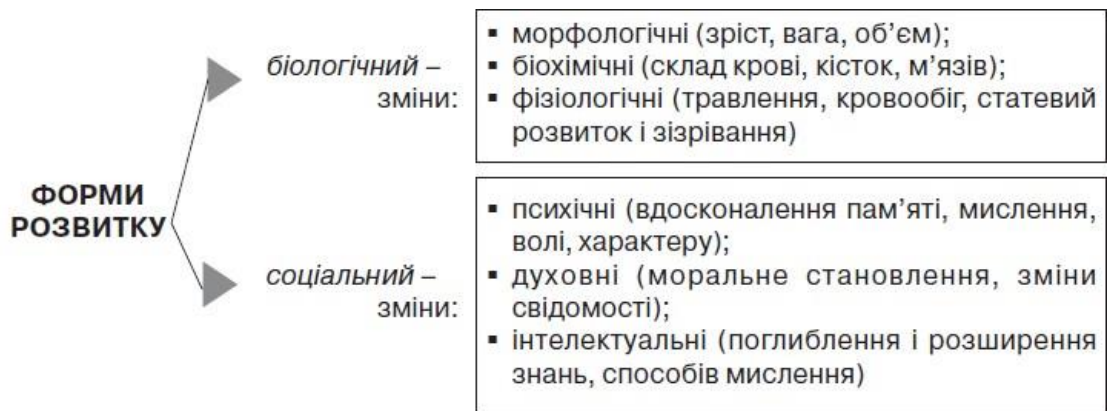
1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. К.: Либідь, 1998. 560 с.
2. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1995. 237 с.
3. Дем'яненко Н. М., Важинський І. П. Ретроспектива педагогічної освіти в Україні (XIX – перша третина XX ст.) К.: ІЗМН, 1998. 328 с.
4. Історія педагогіки: курс лекцій. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/KTJikRGiGjY.html>

5. Левківський М. В. Історія педагогіки. К., 2003. 359 с.
6. Любар О. О. та ін. Історія української школи і педагогіки. Хрестоматія. Київ: «Знання», 2003. 765 с.
7. Масальський В. І., Димиденко Г. В. Класичні університети України: історія походження та зміст терміна. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/22417>
8. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): Нариси / М. Д. Ярмаченко, Н. П. Калениченко та ін. К., 1991. 384 с.
9. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 624 с.
10. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. 552 с.

Додаткова:

1. Акімова О. А. Філософська рефлексія ідеї університету у сучасному суспільстві. Автореф. дис. канд. філософ. наук. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://rada.kpi.ua/files/Avtoreferat_Akimova_0.doc
2. Антологія педагогічної думки Української ССР / Сост. Н.П. Калениченко. М.: Педагогіка, 1988. 640 с.
3. Аркас М. Історія України-Русі. Київ: Вища школа, 1990. С. 12-48.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, 1994. 190 с.
5. Воронай О. Звичаї нашого народу / Етнографічний нарис. В 2 т. Т.1. К.: «Обереги», 1991. 455 с.
6. Дерево пам'яті. Книга українського історичного оповідання. Випуск 1. Київ: «Веселка», 1990. 607 с.
7. З іменем Св. Володимира: У 2 кн. Кн. 1: Навч. посібник / Упоряд. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. К.: Заповіт, 1994. 398 с.
8. Золотухіна С. Т. Тенденції виховуючого навчання. Харків: «Основа», 1995. 291 с.
9. Мельниченко А. А. Трансформація ідеї університету як основи інноваційного розвитку: філософський та соціологічний аспекти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2009-2/19_Milnichenko.pdf
10. ALMA MATER: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції: 1917-1920. Матеріали, документи, спогади: У 3 кн. Кн. 1: Навч. посібник / Упоряд. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. К.: Прайм, 2000. 702 с.

РОЗВИТОК, ВИХОВАННЯ І СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ► процес становлення людини як соціальної істоти під впливом природних та соціальних факторів

ФОРМУВАННЯ ►

- моральне
- духовне

 ► становлення особистості

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ ►

- світогляд;
- ідеали та переконання;
- духовні потреби та інтереси

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ► **єдність процесів**

- *адаптації, інтеграції* – засвоєння і наступного відтворення соціального досвіду шляхом входження людини в соціальне середовище і пристосування до культурних, психологічних та соціологічних чинників
- *самоактуалізації “Я-концепції”* (Г.Олпорт, К.Роджерс) – самореалізації особистістю своїх потенцій і творчих здібностей, подолання негативних впливів середовища, які заважають її саморозвитку і самоствердженню

СУПЕРЕЧНОСТІ ► джерело внутрішній зміст ► розвитку і формування особистості

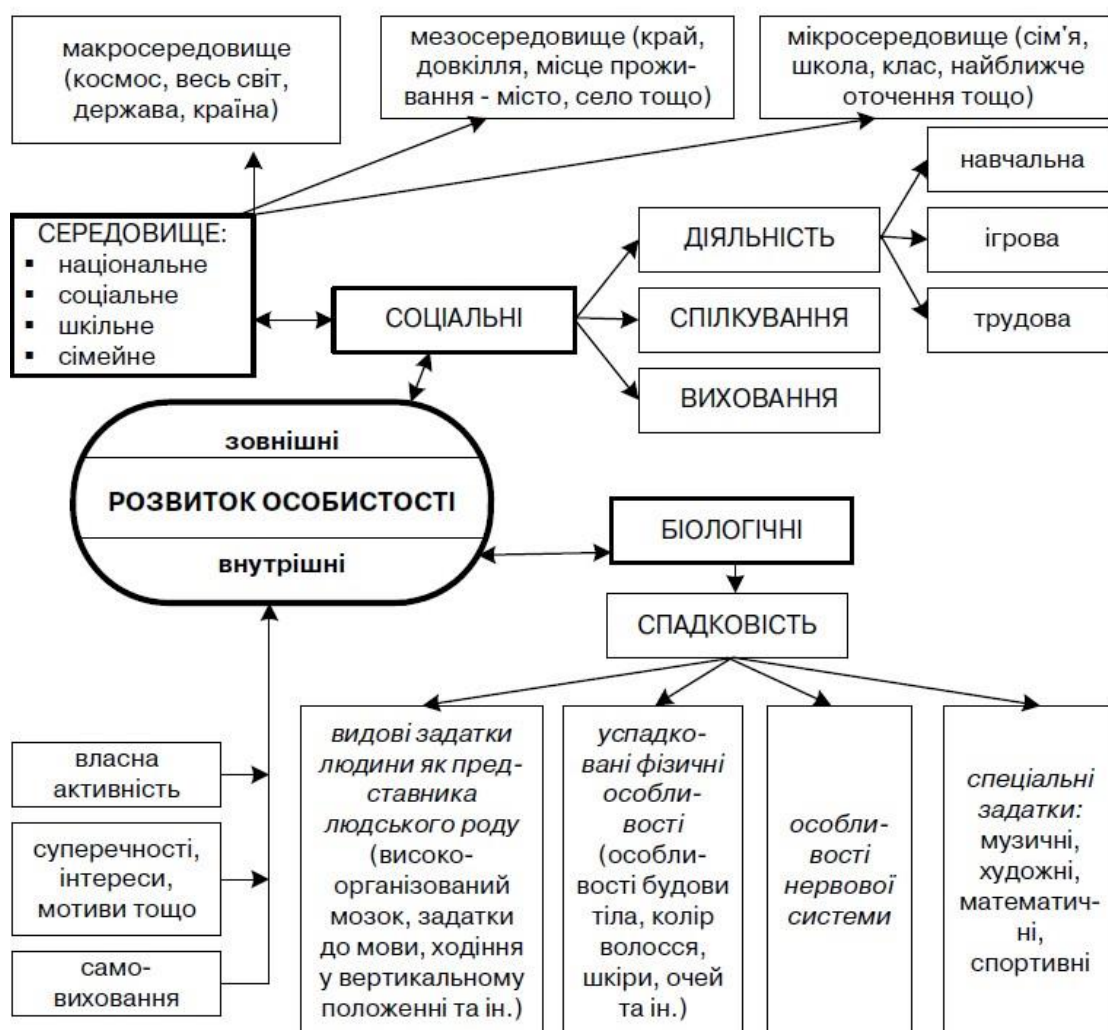
Внутрішні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ між новими потребами, прагненнями особистості й досягнутим нею рівнем оволодіння засобами, необхідними для їх задоволення; ▪ між новими пізнавальними цілями, завданнями та наявними способами дій, між новими ситуаціями і попереднім досвідом учнів, між усталеними узагальненнями і новими фактами; ▪ між рівнем розвитку особистості та ідеалом; ▪ між потребами особистості та моральним обов'язком; ▪ між свідомими і несвідомими тенденціями в поведінці та діяльності індивіда
Зовнішні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ між спадковими даними і потребами виховання; ▪ між вимогами, які висуває навчальний заклад, і бажаннями учня; ▪ між потребами і реальними (наприклад, матеріальними) можливостями їх задоволення
Загальні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ між матеріальними і духовними потребами і реальними можливостями їх задоволення, що виникають у результаті дії об'єктивних факторів
Індивідуальні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ між збудженням і гальмуванням (у нервовій системі); ▪ між задоволенням і незадоволенням, радістю і горем (в емоційній сфері)

Рушійна сила розвитку особистості ► головна, внутрішня суперечність ► між потребами особистості та відсутністю або недостатнім рівнем розвитку можливостей задовольняти ці потреби

Закономірності розвитку людини ►

- розвиток людини детермінований внутрішніми та зовнішніми умовами;
- розвиток людини обумовлений мірою її власної активності, спрямованої на самовдосконалення, участь у діяльності і спілкуванні;
- розвиток людини детермінований типом провідної діяльності;
- розвиток людини залежить від змісту і мотивів діяльності, в якій вона бере участь;
- розвиток людини обумовлений взаємодією різних факторів: спадковості, середовища, виховання, власної практичної діяльності. *Ці фактори діють не окремо, а разом на складну структуру розвитку людини (Б.Г.Ананьєв)*

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Індивід – біологічний організм, носій загальних спадкових якостей біологічного виду – людина. Представник людського роду – *homo sapiens*.

Індивідуальність – неповторне співвідношення особистих рис та особливостей людини (характер, темперамент, здібності, особливості протікання психічних процесів, сукупність почуттів тощо), що утворюють її своєрідність, відмінність від інших людей.

Людина – біосоціальна істота, якій притаманні членороздільна мова, свідомість, вищі психічні функції (абстрактно-логічне мислення, логічна пам'ять і т. д.) і яка здатна створювати знаряддя праці та використовувати їх в процесі суспільної праці.

Навколишнє середовище – природні, соціально-економічні, духовні та матеріально-побутові умови життєдіяльності людського співтовариства і кожної людини.

Особистість – це людина в системі таких психологічних характеристик, які соціально обумовлені, виявляються у суспільних відносинах, є стійкими і визначають моральні її вчинки.

Педагогічна взаємодія – взаємна активність, співробітництво дитини і дорослого у виховному процесі.

Соціалізація – засвоєння людиною цінностей, норм, установок, зразків поведінки, властивих в даний час конкретному суспільству, соціальній спільноті, групі, та відтворення нею соціальних зв'язків і соціального досвіду.

Формування – процес становлення особистості людини в результаті впливу спадковості, середовища, цілеспрямованого виховання і власної активності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Власова О. І., Марушкевич А. А.* Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
3. *Закон України «Про освіту»* (стаття 1). URL: www.golos.com.ua/article/294010
4. *Костюк Г. С.* Про роль спадковості, середовища і виховання в психічному розвитку дитини. Розвиток і виховання / Г. С. Костюк / Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989. С. 98-184.
5. *Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи.* URL: mon.gov.ua/новини%202016/12/05/Консерзiуа.p.
6. *Програма «Нова українська школа»* у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/df>
7. *Ушинський К. Д.* Людина як предмет виховання (Передмова) / К. Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: У 2-х т. Т. 1. К. : Рад. школа, 1983. С. 19.

Додаткова:

1. *Волкова Н. П.* Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К. : Академвидав, 2009. С. 35-93.
2. *Зайченко І. В.* Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / І. В. Зайченко. [2-ге вид.]. К. : «Освіта України», «КНТ», 2008. С. 40-69.
3. *Кузьмінський А. І.* Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. : Знання, 2007. С. 52-65.
4. *Савченко О. Я.* Розвивай свої здібності / О. Я. Савченко. К., 1995. 159 с.
5. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. [2-ге вид.]. К.: Академвидав, 2007. С. 39-54

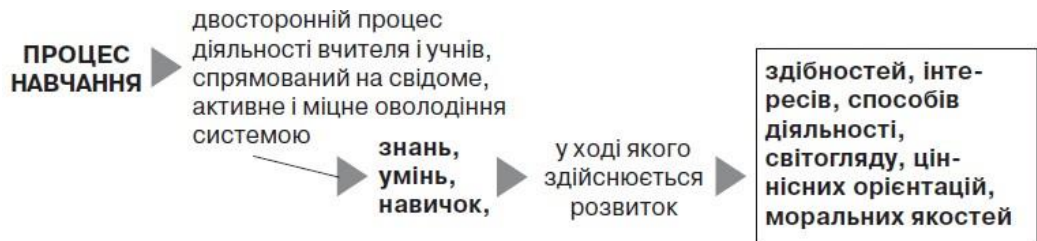
ТЕОРІЯ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА)

ПРОЦЕС НАВЧАННЯ, ЙОГО ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ

ДИДАКТИКА ► галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти і навчання

- ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДИДАКТИКИ** ►
- дослідження суті, закономірностей та принципів навчання;
 - визначення педагогічних засад змісту освіти;
 - вивчення закономірностей навчально-пізнавальної діяльності учнів
 - розробка системи загальних методів навчання;
 - розробка і вдосконалення форм організації навчання;
 - підвищення ефективності діагностики навчання

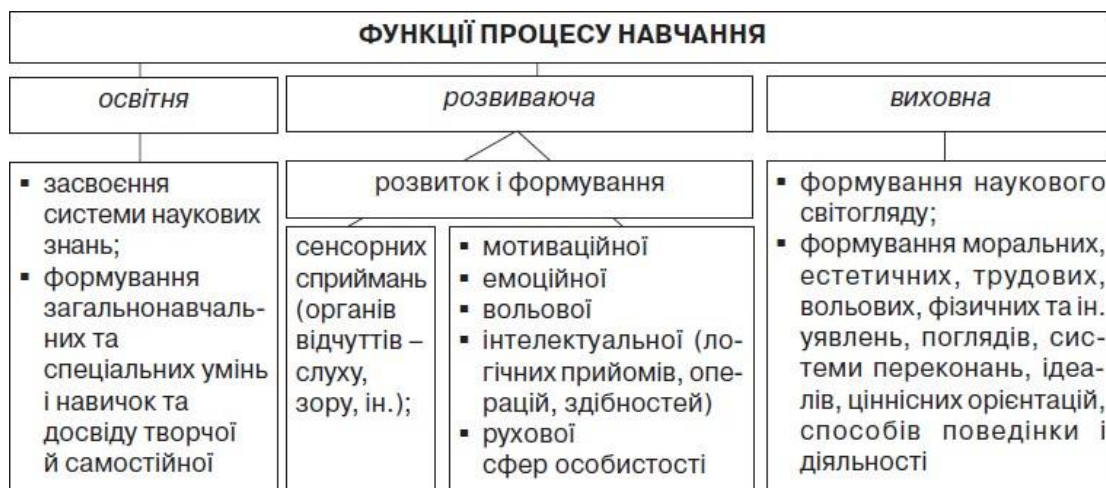
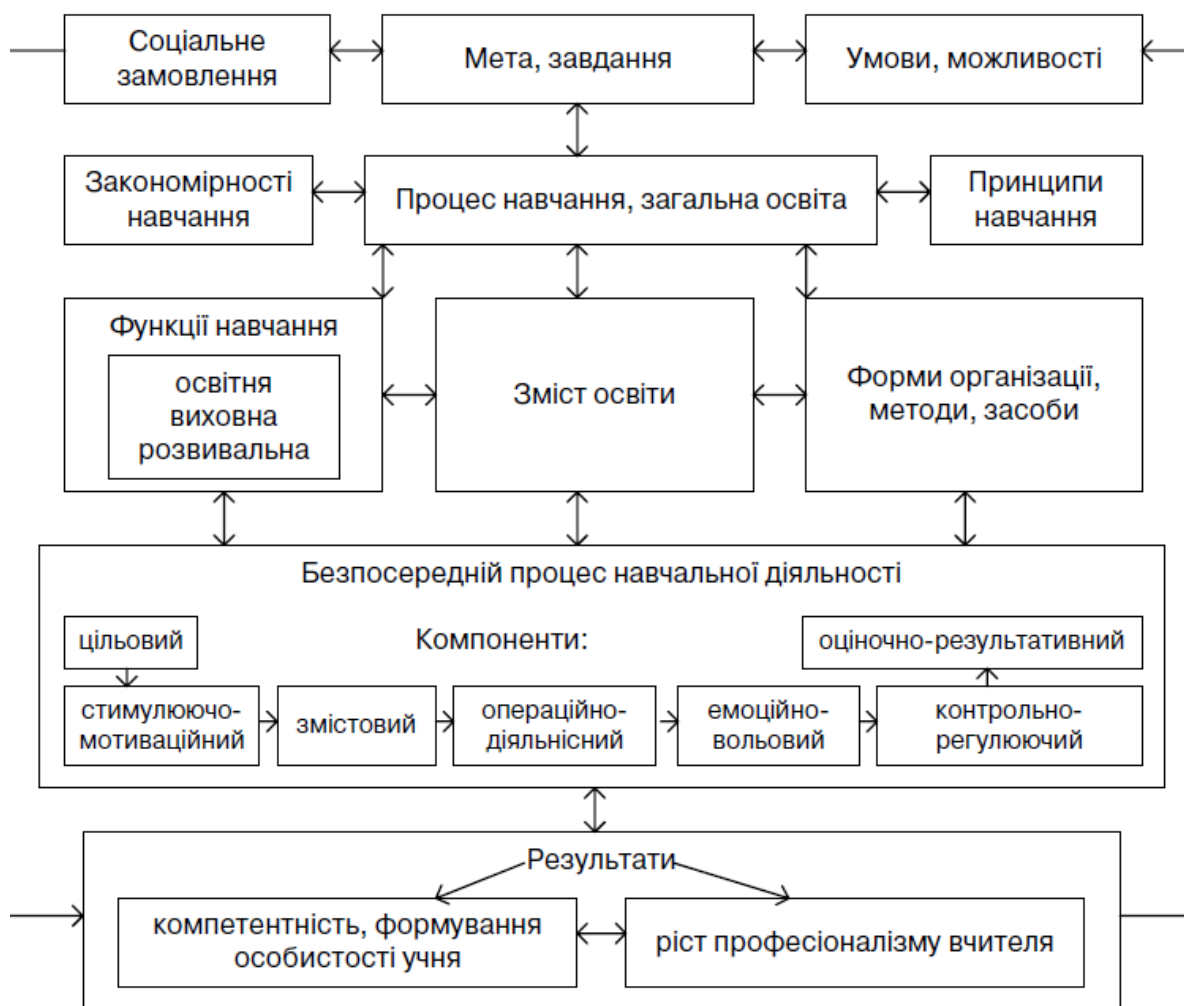
НАВЧАННЯ ► активна пізнавальна діяльність учня під керівництвом учителя, у результаті якої здійснюється стимулювання й організація навчально-пізнавальної діяльності школярів з метою набуття ними системи наукових знань, формування умінь, навичок, розвитку пізнавальних творчих здібностей і потреб, а також моральних якостей

ДВОСТОРОННІЙ ХАРАКТЕР ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

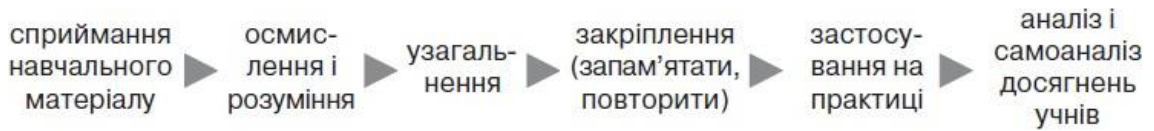
СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

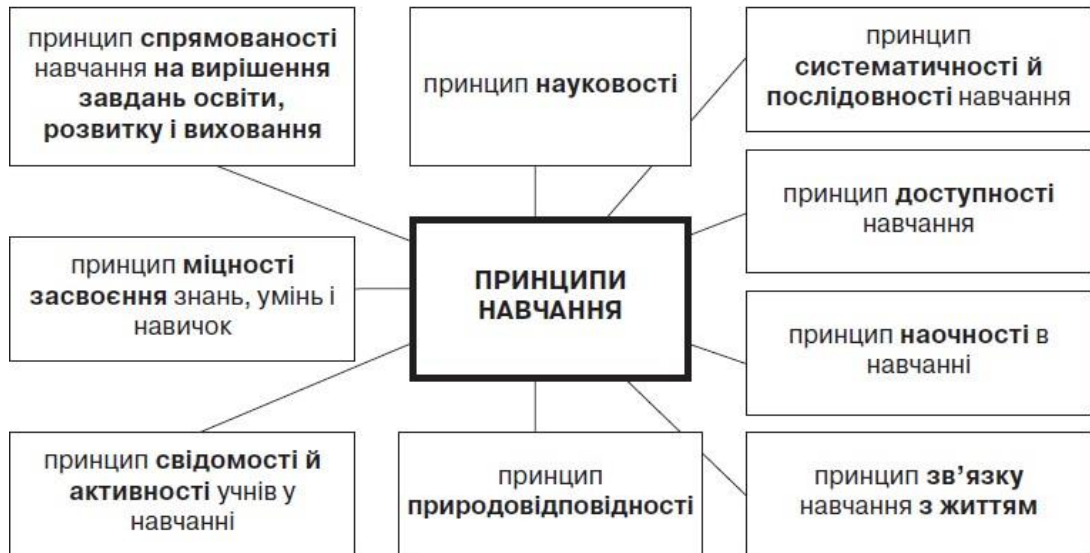
Реалізація освітньої, розвиваючої та виховної функцій залежить від таких чинників:

- використання змісту навчального матеріалу;
- добору форм, методів і прийомів навчання;
- забезпечення порядку і дисципліни на уроках;
- ефективного використання оцінок;
- особи вчителя, його поведінки, ставлення до учнів

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ➔ система основних дидактичних вимог до процесу навчання, виконання яких забезпечує його ефективність

МОТИВ ➔ внутрішній потяг до дії, що відображає об'єктивні потреби та інтереси людини

МОТИВАЦІЯ ➔ система мотивів, що спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки

ІНТЕРЕС ➔ форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності

ПОТРЕБА ➔ стан людської особистості, що виражає необхідність у чомусь, залежність від об'єктивних умов життєдіяльності і є рушійною силою активності

МОТИВИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВНУТРІШНІ МОТИВИ ➔

- суспільна значущість навчання;
- пізнавальні (пов'язані з потребою в нових знаннях);
- професійні (відбивають значення навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією)

ЗОВНІШНІ МОТИВИ ➔

- утилітарні (матеріального заохочення, особистої вигоди);
- побоювання неуспішності й стягнень;
- мотиви спілкування;
- мотиви соціальної ідентифікації;
- мотиви престижу

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Викладання – цілеспрямована діяльність педагога з планування, організації та здійснення навчальної роботи, стимулювання активності учнів та контролю за освітнім процесом.

Дидактичні матеріали – це карти, таблиці, набори карток з текстом, цифрами або малюнками тощо, які здебільшого роздаються учням для самостійної роботи.

Електронні дидактичні матеріали – це цілеспрямовано напрацьовані матеріали для використання у процесі навчання за допомогою прикладних програм загального призначення і побудовані відповідно до змісту навчальної теми відповідної дисципліни. компетентностей.

Навчальний процес – це процес, який охоплює всі компоненти навчання (викладача, використовувані ним засоби і методи навчання, учня, який працює під керівництвом учителя на уроці та самостійно вдома).

Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Учіння – цілеспрямований процес засвоєння учнями знань, оволодіння вміннями і навичками.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

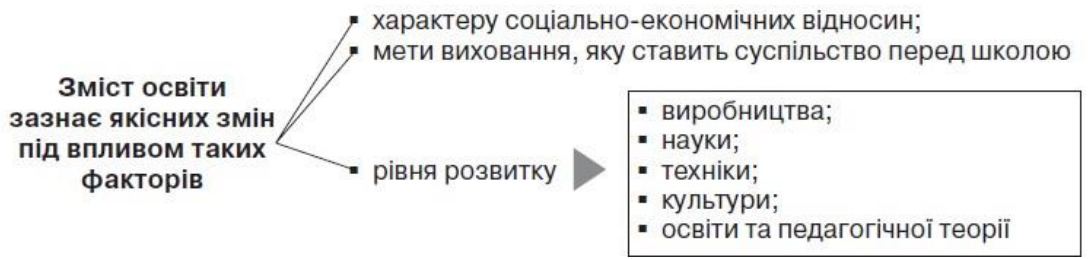
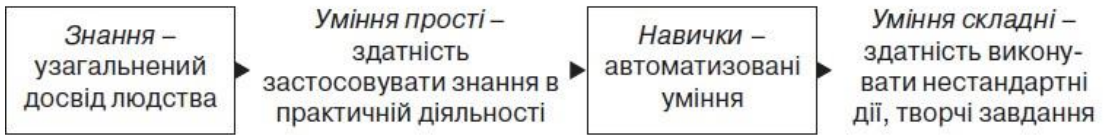
1. *Власова О. І., Марушкевич А. А.* Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. *Волкова Н. П.* Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К. : Академвидав, 2009. С. 238-247, 284-293, 314-320.
3. *Закон України «Про освіту»* (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
4. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.* [Електронний ресурс]. Режим доступу : [iitzostrategiya @ gmail.com](mailto:iitzostrategiya@gmail.com).
5. *Положення про загальноосвітній навчальний заклад.* Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р., № 778 (статті 31-50). [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http:// zakon. rada. gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1 &nreg=778-2010-%EF](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=778-2010-%EF).

Додаткова:

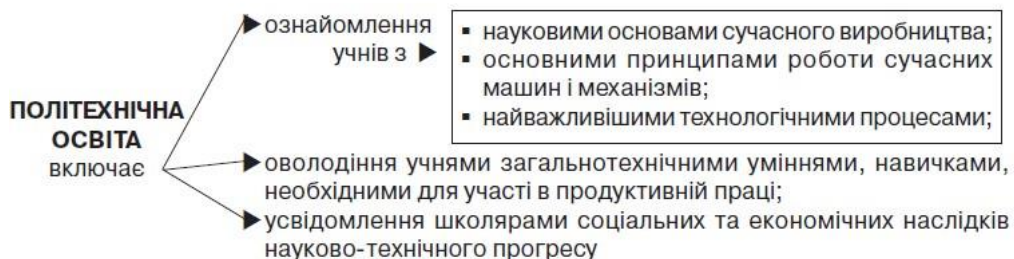
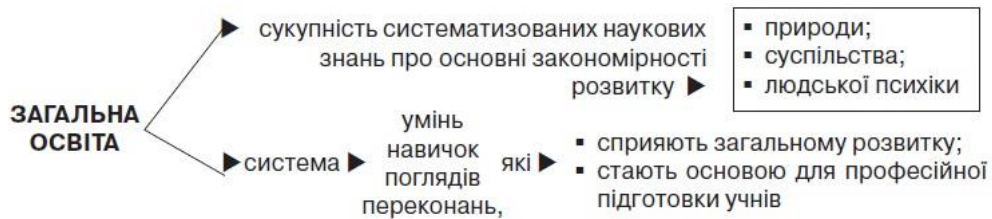
1. *Дубасенюк О.А.* Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / О. А. Дубасенюк, Т. В. Семенюк, О. Є. Антонова. Житомир, 2003. 192 с.
2. *Кузьмінський А.І.* Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. : Знання, 2007. С. 85-133.
3. *Левченко Т.І.* Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності: [монографія] / Т. І. Левченко. Вінниця : Нова Книга, 2011. С. 183-308.
4. *Малафійк І. В.* Дидактика: навч. посіб. / І. В. Малафійк. К. : Кондор, 2009. С. 7-36, 81-134.
5. *Соловей М.І.* Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. / М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, В. В. Кудіна. К.: Ленвіт, 2008. С. 38-49.

ЗМІСТ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

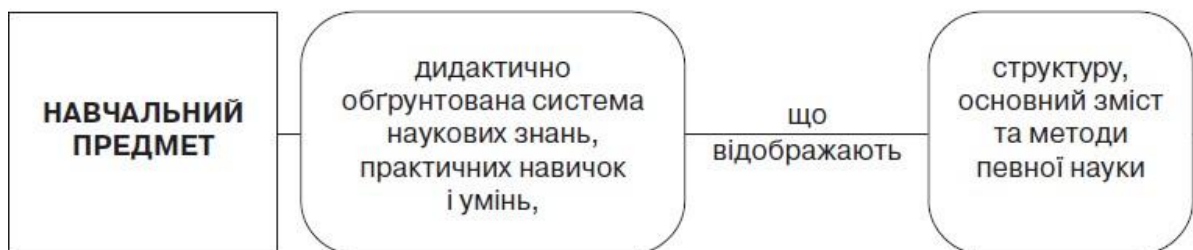
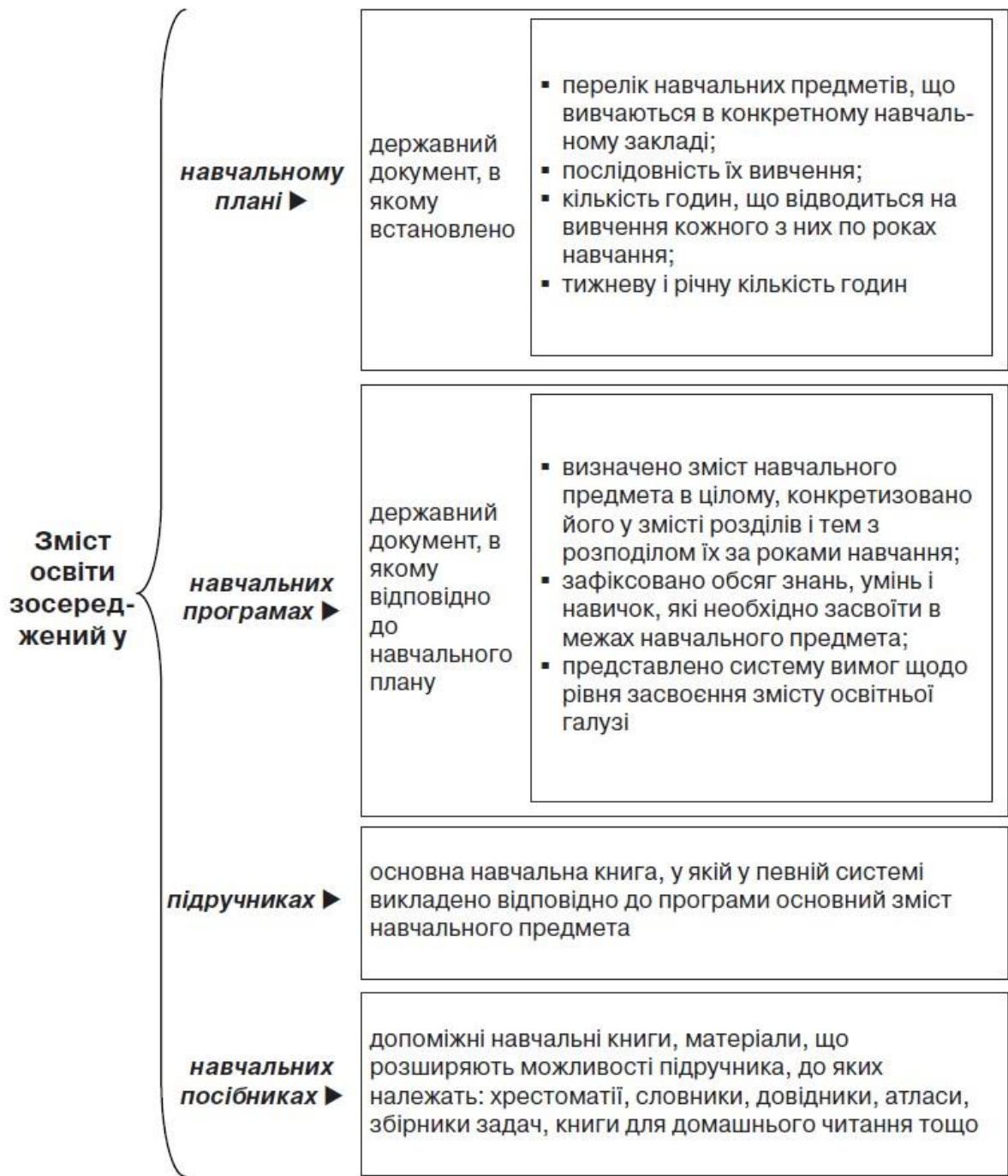

ЗМІСТ ОСВІТИ ВКЛЮЧАЄ загальну
політехнічну
професійну освіту

Державний стандарт загальної середньої освіти ▶ унормована система показників освіченості особи, що реалізується комплексом нормативних документів, які визначають суспільно зумовлений зміст загальної середньої освіти та вимоги і гарантії держави щодо її одержання громадянами

Розділи
навчальної
програми

- пояснювальна записка, яка містить виклад мети навчання з певного предмета, ознаки процесу навчання (організація навчання кожного класу);
- зміст навчального матеріалу, поділений на розділи і теми із зазначенням кількості годин на кожну з них;
- обсяг знань, умінь і навичок (в їх різновидах) з кожного предмета для учнів кожного класу;
- перелік унаочнень, літератури для учнів та методичної літератури для вчителів;
- критерії оцінювання знань, умінь і навичок учнів щодо кожного з видів роботи

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Досвід – характеризує певну систему знань, умінь, навичок, погляди і переконання, ставлення до навколишнього світу, володіння способами діяльності та поведінки, якості особистості, здобуті у процесі життєдіяльності.

Електронний підручник (посібник) – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об’єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію.

Рівні освіти: дошкільна освіта, початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта, перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, фахова передвища освіта, початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, другий (магістерський) рівень вищої освіти, третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти, науковий рівень вищої освіти.

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб’єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

Складники освіти: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

Стандарт освіти визначає: вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання здобувача освіти відповідного рівня;

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки: Підручник Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. Закон України «Про освіту» (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. 2009. № 28-29. С. 57-64.

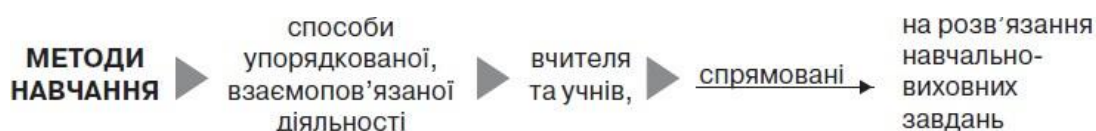
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу : [itzostrategiya @ gmail. com](mailto:itzostrategiya@gmail.com).

5. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р., № 778 (статті 31-34). [Електронний ресурс]. Режим доступу : [http:// zakon. rada. gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=778-2010-%EF](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=778-2010-%EF).

Додаткова:

1. Буряк В. Методологічні основи розвивального навчання / В. Буряк // Рідна школа. 2009. №№ 5-6. С. 3-7.
2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К.: Академвидав, 2009. С. 266-284.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. [4-е вид.]. К., 2003. С. 242-261.
4. Осмоловская И. М. Дидактика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. М. Осмоловская. М.: Издательский центр «Академия», 2006. С. 37-55.
5. Соловей М. І. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя в кредитно-модульній системі організації навчання: навч. посіб. / М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, В. В. Кудіна. К.: Ленвіт, 2008. С. 50-64.

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ (за Ю.К.Бабанським)

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності	I підгрупа	За джерелом інформації	словесні: розповідь, бесіда, лекція наочні: ілюстрація, демонстрація практичні: досліди, вправи, навчально-виробнича праця
	II підгрупа	За логікою передачі і сприймання навчальної інформації	індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні
	III підгрупа	За ступенем самостійності мислення школярів при засвоєнні знань	репродуктивні, пошукові, дослідницькі
	IV підгрупа	За ступенем керування учінням	навчальна робота під керівництвом учителя; самостійна робота з книгою; письмова робота, лабораторна робота, виконання трудових завдань
Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності	I підгрупа	Методи стимулювання інтересу до навчання	пізнавальні ігри, навчальні дискусії; створення ситуацій емоційно-моральних переживань; створення ситуацій пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості
	II підгрупа	Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в учінні	переконання в значущості навчання; вимоги, вправи з виконання вимог; заохочення, покарання
Методи контролю і самоконтролю в навчанні	I підгрупа	Методи усного контролю	індивідуальне опитування; фронтальне опитування; усні заліки, усні іспити; програмоване опитування
	II підгрупа	Методи письмового контролю	контрольні письмові роботи; заліки; іспити; програмовані письмові роботи
	III підгрупа	Методи лабораторно-практичного контролю	контрольні та лабораторні роботи, машинний контроль

**АКТИВНІ
МЕТОДИ
НАВЧАННЯ**

діяльність
учня має
продуктив-
ний,
творчий,
пошуковий
характер

- ▶ **метод дидактичних ігор** (активна навчальна діяльність, яка імітує, моделює явища, процеси, системи, що вивчаються). У грі в спрощеному вигляді відтворюються дійсність і операції учасників, які імітують реальні дії;
- ▶ **мозкова атака (brain-storming)** – запропонована А. Осборном як метод спільного пошуку вирішення складної проблеми. Учні висувають свої ідеї, пропозиції. Усі вони, навіть дивні, приймаються і проходять групову експертизу, обговорюються. Метод навчає культурі спільного обговорення ідей, подолання стереотипів і шаблонів мислення;
- ▶ **метод навчання за алгоритмом**. Алгоритм – вказівка щодо виконання строго послідовних дій з навчальним матеріалом, це гарантує вирішення навчальних завдань на високому рівні

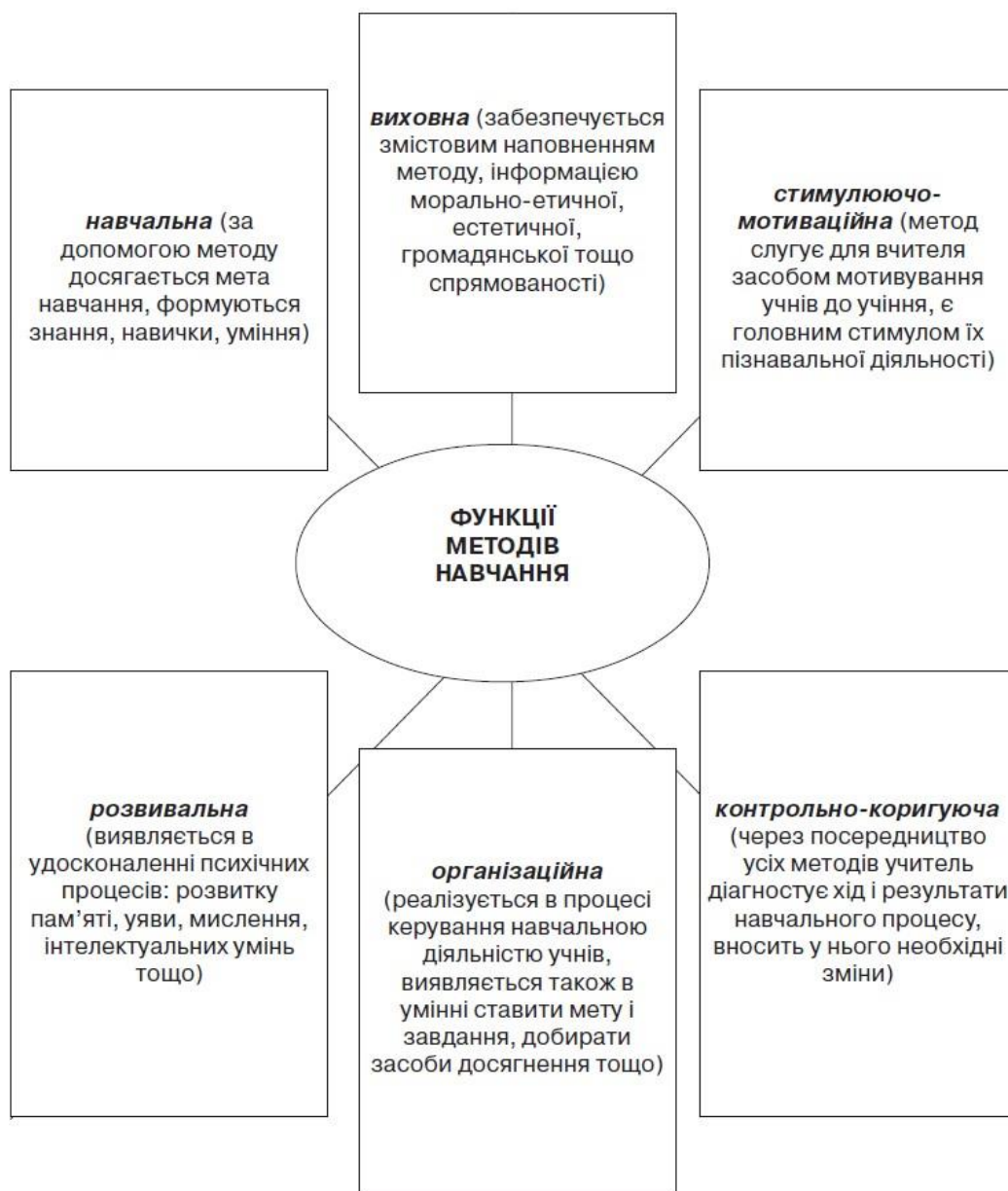
**ІНТЕНСИВНІ
МЕТОДИ
НАВЧАННЯ**

використовуються для організації навчання в короткі терміни з довготривалими одноразовими сеансами з невеликою кількістю учнів (до 15 осіб) (П.Блонський, В.Шаталов, М.Щетинін)

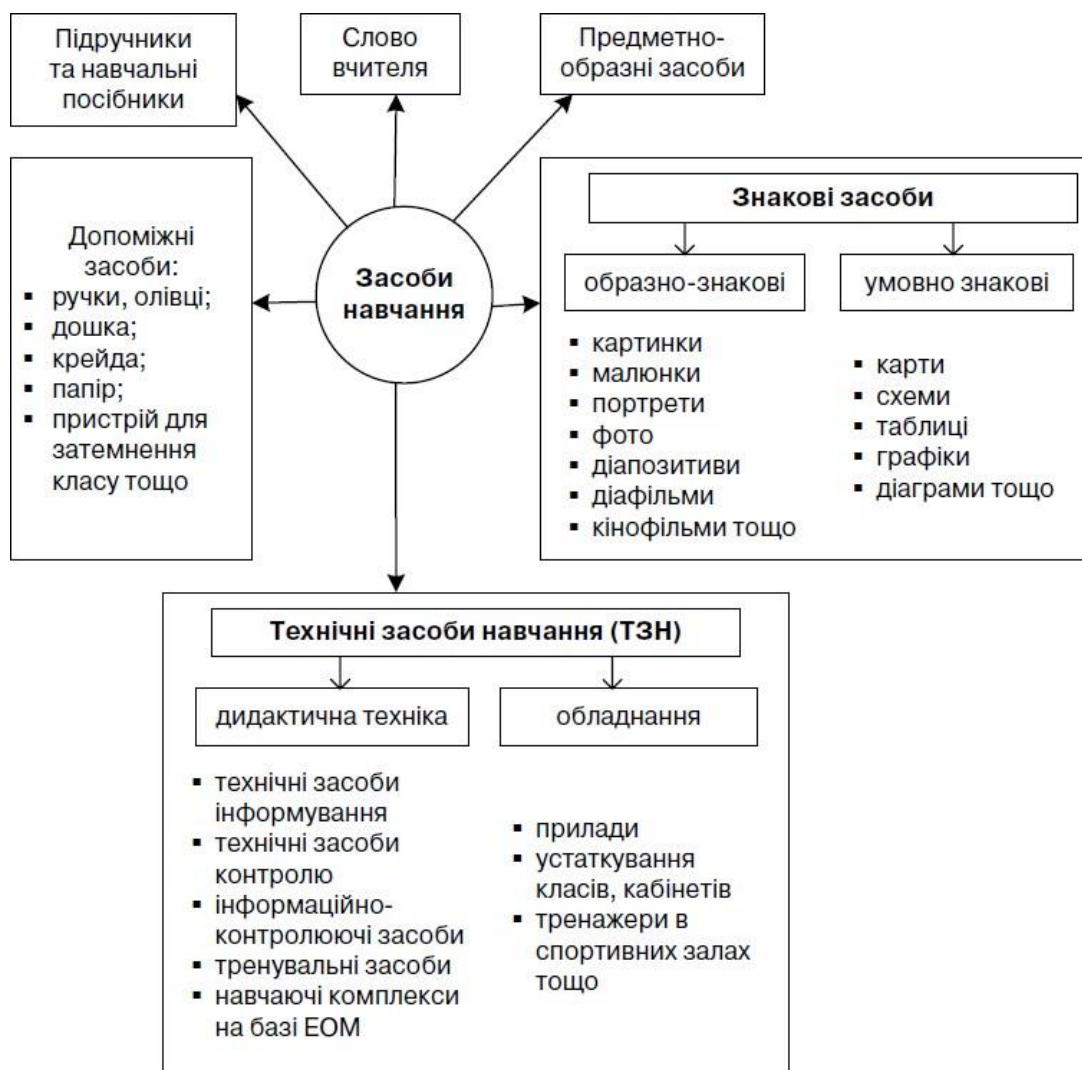
методи занурення, тренінгу (застосовуються у викладанні іноземної мови, психології, педагогіки)

ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ

▶ елементи (складові) методу, об'єднані в систему логічного дидактичного завдання

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Оптимальність вибору методів і засобів навчання

залежить від

- навчальної дисципліни;
- теми уроку, його мети (дидактичної, виховної, розвиваючої);
- змісту і структури навчального матеріалу;
- часу, відведеного на засвоєння матеріалу;
- форми організації пізнавальної діяльності учнів;
- вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- місця уроку за розкладом занять;
- власних нахилів вчителя, його здібностей, досвіду і рівня підготовленості;
- наявної матеріальної бази школи

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

I. Традиційні:

- пояснювально-ілюстративні;
- репродуктивні;
- ігрові;
- розвивальні;
- проблемні;
- диференційні;
- мотивування, стимулювання, активізації.

II. Новітні:

1) сучасні:

- особистісно-орієнтовані;
- інтерактивні;
- інформаційно-комунікативні;
- навчальних проектів;
- інтегровані розвивальні;
- дистанційні;

2) інноваційні:

- менторінг;
- фасилітація;
- модерація;
- медіація;
- коучинг;
- форсайт;
- гостинг.

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Анотування – короткий виклад змісту прочитаного.

Конспектування – короткий запис змісту прочитаного.

Рецензування – написання короткого відгуку з висловленням свого ставлення до прочитаного.

Цитування – дослівна витримка з тексту з обов'язковим зазначенням джерела (автор, назва, місце видання, видавництво, рік видання, сторінка).

Тезування – короткий виклад основних думок прочитаного.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Алексюк А. М.* Загальні методи навчання в школі / А. М. Алексюк. [2-ге вид.]. К.: Рад. школа, 1981. С. 31-47, 197-234.
2. *Власова О. І., Марушкевич А. А.* Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
3. *Закон України «Про освіту»* (стаття1) URL: www.golos.com.Ua/article/294010
4. *Кузьмінський А. І.* Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К.: Знання, 2007. С. 150-163.

Додаткова:

1. *Ващенко Г.* Загальні методи навчання: [підруч. для педагогів] / Григорій Ващенко [1-е вид.]. К.: Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.
2. *Галус О. М.* Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / О. М. Галус, Л. М. Шапошнікова. К.: Вища школа, 2006. С. 135-152.
3. *Зайченко І. В.* Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. / І. В. Зайченко. [2-ге вид.]. К.: «Освіта України», 2008. С. 158-192.
4. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. [2-ге вид.]. К.: Академвидав, 2007. С. 129-161.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

▶ зовнішній вияв узгодженої діяльності вчителя та учнів, яка здійснюється в сталому порядку і режимі

Окремі ланки процесу навчання, поєднуючись, утворюють різні **типи (види) навчання**.

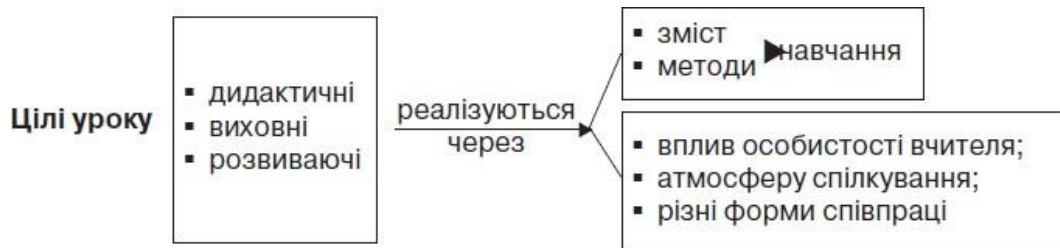
Основні елементи виду навчання

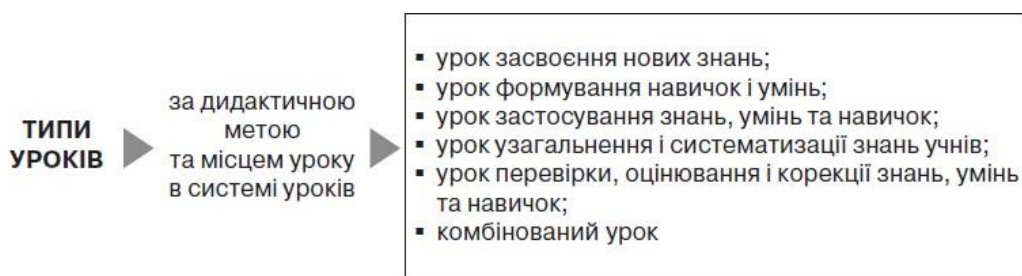
- характер передачі знань учням;
- характер заучування знань учнями;
- специфіка відтворення вивченого;
- застосування знань на практиці

Вид навчання – узагальнена характеристика освітніх систем, що встановлює особливості навчальної діяльності, характер взаємодії учителя та учня в процесі навчання, функції форм організації, методів і засобів навчання

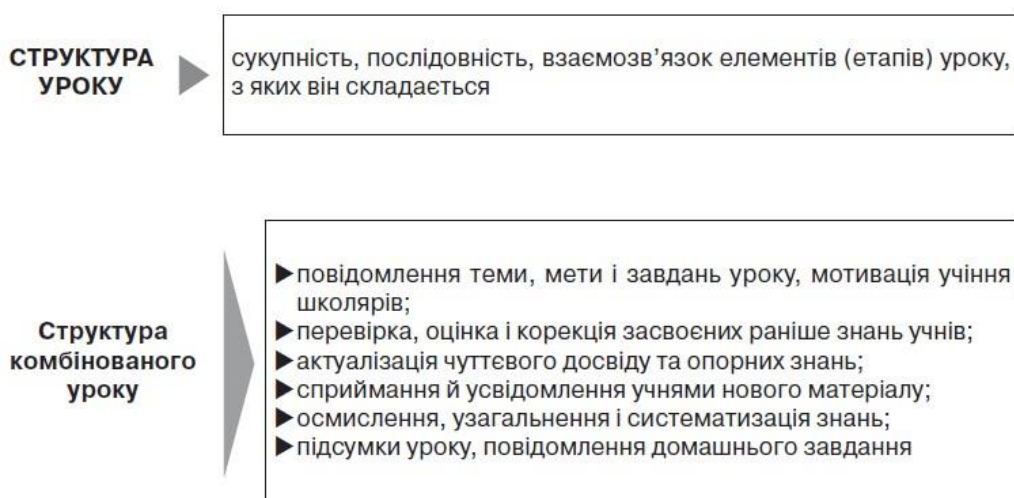
- **Догматичний** – вид навчання, побудований на зубрінні, на прийнятті інформації без доказів, на віру та на репродуктивному відтворенні її.
- **Пояснювально-ілюстративний** (традиційний, звичайний, повідомляючий) – вид навчання, за якого вчитель зазвичай передає інформацію в готовому (препарованому) вигляді, пояснюючи її, застосовуючи наочність. Учні сприймають і відтворюють її.
- **Проблемний** вид навчання передбачає організацію вчителем самостійної пошукової діяльності учнів щодо вирішення навчальних проблем; у результаті в них формуються нові знання, уміння та навички, розвиваються здібності, активність, допитливість, творче мислення та інші особистісно значущі якості.
- **Програмоване** навчання передбачає дозування навчального матеріалу, зворотній зв'язок про якість засвоєння кожної "порції" інформації, що забезпечує посилену індивідуалізацію, персоніфікацію процесу навчання.
- **Модульне навчання** – вид навчання, який надає поліфункціональності мінімальній дидактичній одиниці навчальної інформації – модулю, що забезпечує цілісне засвоєння змісту освіти

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО УРОКУ

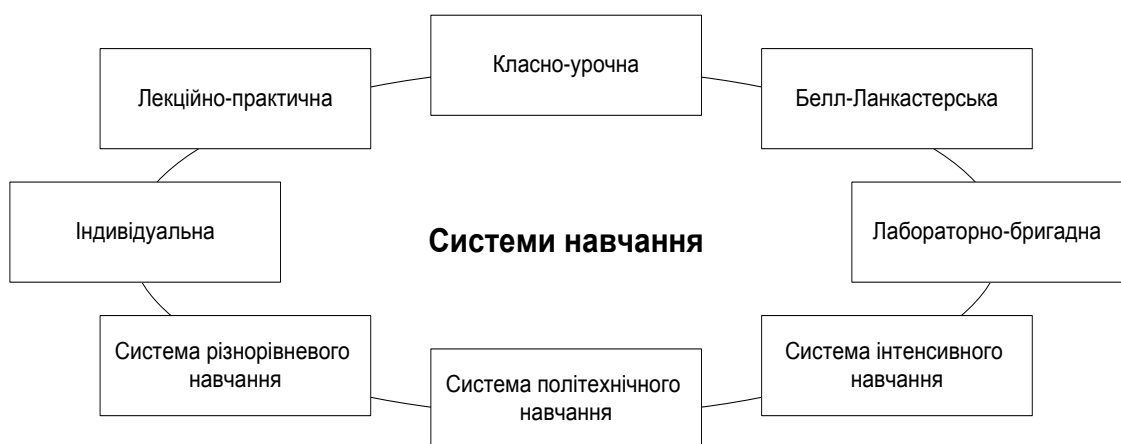

Один тип уроку від іншого відрізняється своєю **структурою**.

Системи навчання, спрямовані на модернізацію класно-урочної системи

- Белл-ланкастерська система взаємного навчання (А.Белл, Дж.Ланкастер).
- Мангеймська система (Й.А.Зіккінгер) – диференціація навчально-виховної роботи з урахуванням здібностей школярів).
- Спеціалізоване навчання (диференціація змісту навчання).
- Групове навчання.
- Віннетка-план (К.Уошборн) – індивідуалізація змісту навчання та темпу роботи школярів.
- Батавія-план (Дж.Кеннеді) – поєднання колективного навчання з індивідуальним.
- Дальтон-план (Е.Паркхерст) – пристосування темпу роботи в школі до можливостей кожного учня.
- Бригадно-лабораторна система (радянська модифікація Дальтон-плану).
- План Трампа (Л.Трампа) – стимулювання індивідуального навчання за допомогою гнучкості форм його організації.
- Система “неградуєваних класів” – можливість одночасного навчання школяра на різних рівнях.
- Система “відкритих шкіл” – навчання в освітніх центрах, з бібліотеками, майстернями та ін.

Основні вимоги до уроку	загальні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ побудова уроку на основі закономірностей навчально-виховного процесу; ▪ оптимальне поєднання і реалізація на уроці всіх дидактичних принципів і правил; ▪ забезпечення умов для продуктивної пізнавальної діяльності учнів з урахуванням їхніх інтересів, нахилів і потреб; ▪ встановлення міжпредметних зв'язків, усвідомлення їх учнями; ▪ зв'язок з раніше засвоєними знаннями й уміннями, опора на досягнутий рівень розвитку школярів; ▪ стимулювання й активізація розвитку всіх сфер особистості; ▪ логічність та емоційність етапів навчально-пізнавальної діяльності; ▪ ефективне використання педагогічних засобів; ▪ зв'язок з життям, особистим досвідом учнів; ▪ формування практично необхідних знань, умінь, навичок, раціональних прийомів мислення та діяльності; ▪ формування вміння вчитися, потреби постійного поповнення своїх знань; ▪ діагностика, прогнозування, проектування і планування кожного уроку;
	дидактичні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ чітке визначення освітніх завдань кожного уроку; ▪ оптимізація змісту уроку з урахуванням соціальних та особистісних потреб; ▪ раціональне поєднання різноманітних форм і методів навчання; ▪ поєднання різних форм групової, колективної, парної роботи з самостійною діяльністю школярів; ▪ забезпечення оперативного зворотнього зв'язку, дієвого контролю і управління;
	виховні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ визначення виховних можливостей навчального матеріалу, діяльності на уроці, формулювання реальних виховних цілей; ▪ формування в учнів життєво необхідних ціннісних ставлень та якостей: старанності, відповідальності, ретельності, охайності, уважності, чесності та ін.; ▪ формування світоглядної, моральної, правової, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної, трудової культури;
	розвиваючі ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ формування і розвиток в учнів позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності, творчої ініціативи й активності; ▪ вивчення й врахування рівня розвитку та психологічних особливостей учнів, проектування "зони найближчого розвитку"; ▪ стимулювання нових якісних змін у розвитку особистості;
	психологічні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ вивчення та врахування індивідуальних особливостей учнів; ▪ самовладання та самоконтроль вчителя; ▪ вимогливість вчителя в поєднанні з повагою до учнів; ▪ педагогічний такт;
	гігієнічні ►	<ul style="list-style-type: none"> ▪ температурний режим; ▪ освітлення; ▪ провітрювання; ▪ попередження розумової перевтоми учнів

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ

Уроки змістової спрямованості ►	уроки-семінари; уроки-лекції; уроки-конференції
Інтегровані уроки ►	уроки-комплекси; уроки-панорами
Міжпредметні уроки	
Уроки-змагання ►	уроки-конкурси; уроки-КВК; уроки-аукціони; уроки-турніри; уроки-вікторини
Уроки суспільного огляду знань ►	уроки-творчі звіти; уроки-заліки; уроки-експромт-іспити; уроки-консиліуми
Уроки комунікативної спрямованості ►	уроки-усні журнали; уроки-діалоги; уроки-роздуми; уроки-диспути; уроки-прес-конференції; уроки-репортажі; уроки-парадокси
Театралізовані уроки ►	уроки-спектаклі; уроки-концерти; кіноуроки; дидактичний театр
Уроки-пошуки ►	уроки-подорожі; уроки-дослідження; уроки-розвідки; уроки-наукові дослідження
Уроки – ділові, рольові ігри ►	уроки-суди; уроки-захисти проєктів; уроки-“слідство ведуть знавці”; уроки-імпровізації; уроки-імітації

Крім провідної форми організації навчальної діяльності учнів – уроку, використовують також допоміжні форми.

Допоміжні форми організації навчальної діяльності учнів

- семінари;
- практикуми;
- лекції;
- навчальні екскурсії;
- предметні гуртки;
- факультативні заняття;
- індивідуальні та групові консультації

Види домашніх завдань

- на засвоєння теоретичного матеріалу;
- на формування умінь та навичок;
- на застосування знань, умінь та навичок у різних умовах;
- на узагальнення і систематизацію знань;
- пропедевтичні завдання;
- комбіновані завдання

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти.

Педагогічний патронаж – це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми.

ЛІТЕРАТУРА

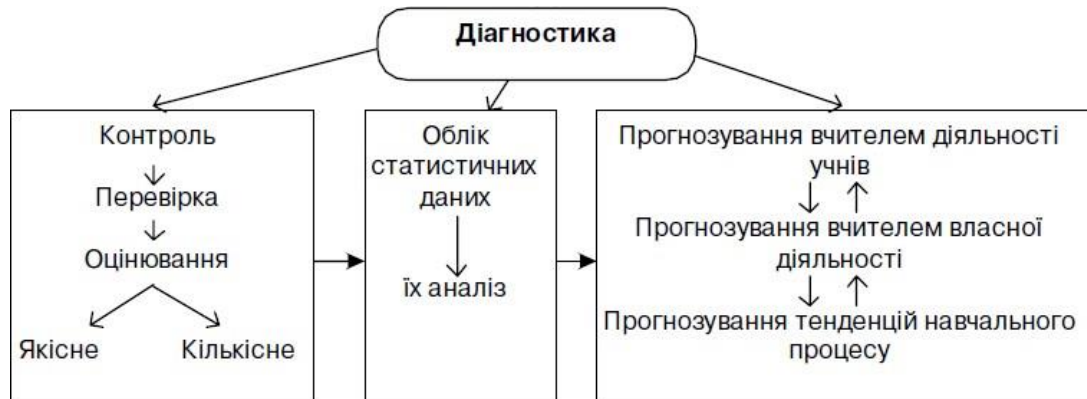
Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К.: Академвидав, 2009. С. 293-313, 374-405, 415-422.
2. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
3. Закон України «Про освіту» (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
4. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р., № 778 (статті 35-37; 40-55). [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=778-2010-%EF>.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям (поради 9, 11, 18, 20, 23, 32) / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5-ти т. Т. 2. К.: Рад. школа, 1976.

Додаткова:

1. *Кузьмінський А. І.* Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. : Знання, 2007. С. 164-189.
2. *Малафійк І. В.* Дидактика: навч. посіб. / І. В. Малафійк. К. : Кондор, 2009. С. 255-369.
3. *Федорова Н.* Технологія особистісно орієнтованого навчання – один з елементів модернізації педагогічних умов для розкриття обдарованості дитини / Ніна Федорова // Рідна школа. 2009. № 4. С. 62-65.
4. *Фіцула М. М.* Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. [2-ге вид.]. К.: Академвидав, 2007. С. 161-216.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ І ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

КОНТРОЛЬ ЗНАТЬ ► виявлення, встановлення та оцінювання знань, умінь та навичок учнів

Завдання контролю ►

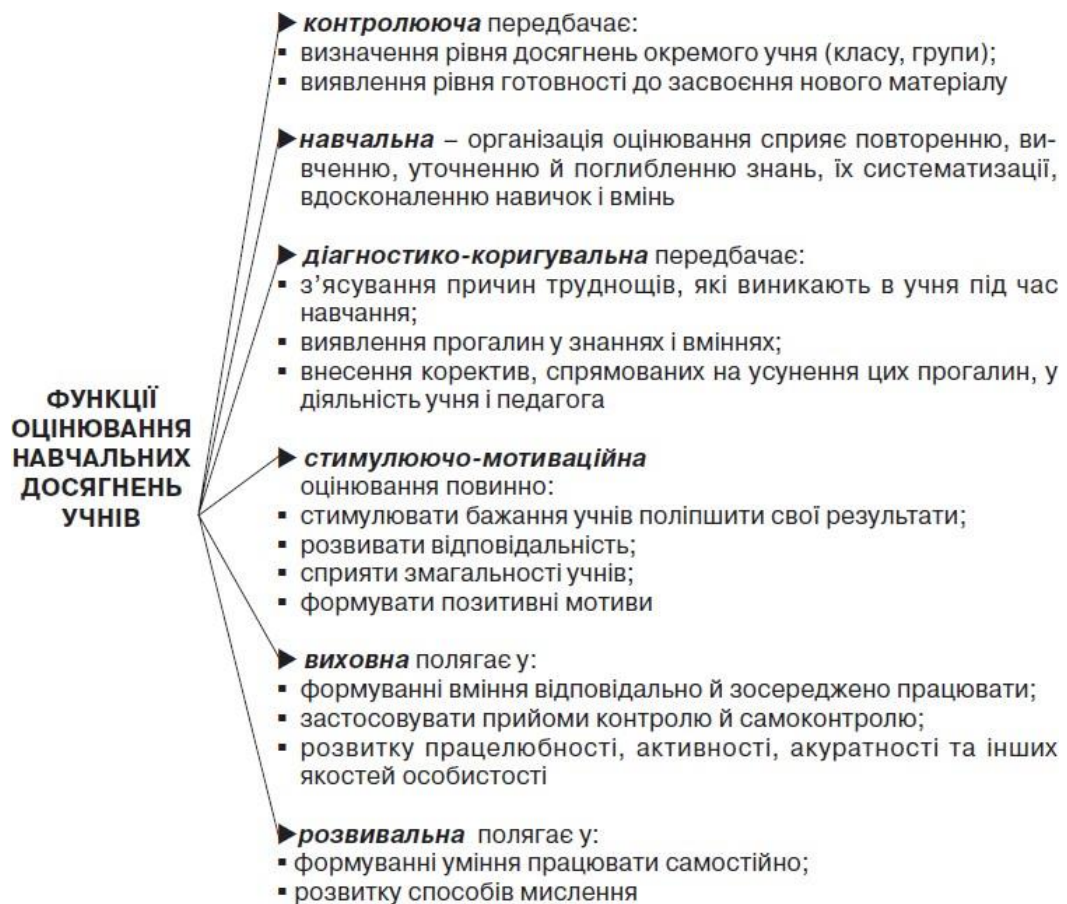
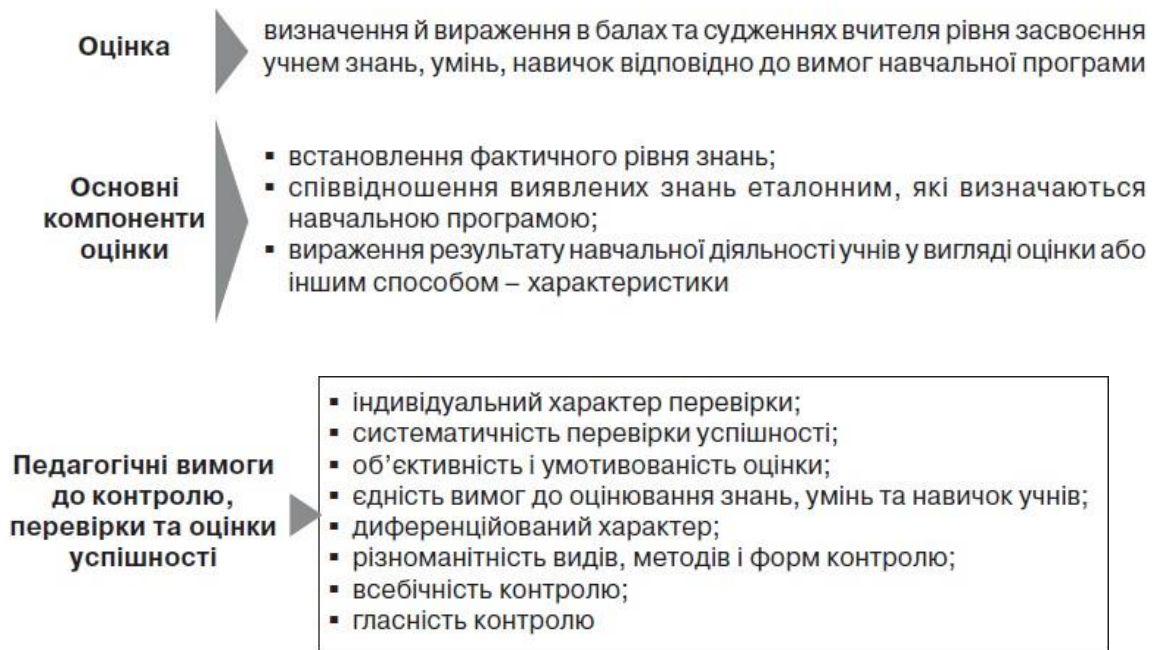
- виявлення обсягу, рівня, якості засвоєння навчального матеріалу;
- виявлення труднощів і помилок учнів;
- отримання інформації про самостійну роботу школярів;
- перевірка ефективності обраних учителем методів, форм та засобів навчання;
- встановлення готовності школярів до вивчення нового матеріалу

Структура контролю ►

- перевірка (виявлення, вимірювання);
- оцінка (процесу і результату);
- облік (фіксація і збереження одержаних результатів у вигляді оцінок і оцінювальних висновків)

Об'єкт контролю ►

- знання, вміння та навички;
- досвід творчої діяльності учнів;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої діяльності;
- ціннісні ставлення (особистий досвід учнів, їх дії, переживання, почуття, ставлення до людей, явищ, природи, пізнання тощо. У контексті компетентнісної освіти це виявляється у відповідальності учнів, прагненні закріплювати позитивні надбання в навчальній діяльності, зростанні вимог до своїх навчальних досягнень)

ВИДИ КОНТРОЛЮ

- поточний;
- тематичний;
- семестровий;
- річний;
- державна підсумкова атестація

Поточний контроль ► процес встановлення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальних програм. Здійснюється в процесі поурочного вивчення теми.

Об'єкт поточного контролю й оцінювання ►

- знання, вміння, навички;
- самостійність оцінних суджень;
- досвід творчої діяльності;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності

Основні завдання поточного контролю ►

- встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми;
- встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем;
- закріплення знань, умінь і навичок

Тематичному контролю ► підлягають ► основні результати вивчення теми (розділу)

Тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів ►

забезпечує

- усунення безсистемності в оцінюванні;
- підвищення об'єктивності оцінки знань, навичок і умінь;
- індивідуальний та диференційований підхід до організації навчання;
- систематизацію й узагальнення навчального матеріалу;
- концентрацію уваги учнів до найсуттєвішого в системі знань з кожного предмета

Перед початком вивчення чергової теми всі учні мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю й тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; умовами оцінювання

Оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання ► оцінка за рік виставляється ► на основі семестрових оцінок

**ФОРМИ
КОНТРОЛЮ** ►

- індивідуальна;
- фронтальна;
- групова;
- комбінована;

- залік;
- екзамен

**МЕТОДИ
КОНТРОЛЮ** ►

- усні;
- письмові;
- тестові;
- лабораторно-практичні;
- графічні;
- програмовані;
- комп'ютерні;
- самоконтроль

Критерії оцінки

характеристика відповіді учня

- логічність;
- обґрунтованість;
- правильність

якість знань

- повнота
- осмисленість;
- глибина;
- гнучкість;
- дієвість;
- системність,
- узагальненість;
- міцність

ступінь сформованості

загальнонавчальних та предметних

умінь і навичок

рівень володіння розумовими операціями

вміння

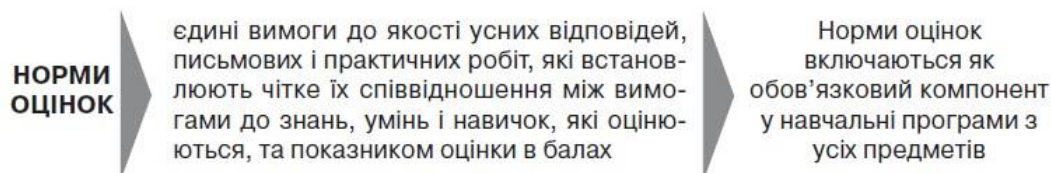
- аналізувати;
- синтезувати;
- порівнювати;
- абстрагувати;
- класифікувати;
- узагальнювати;
- робити висновки

досвід творчої діяльності

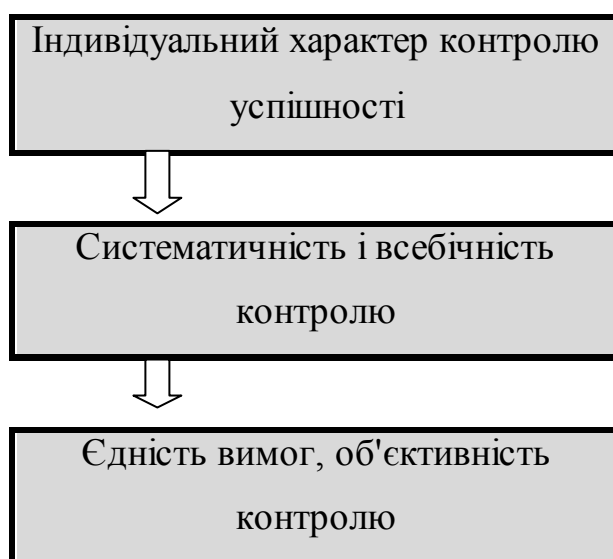
вміння

- виявляти проблеми;
- формулювати гіпотези;
- розв'язувати проблеми

самостійність оцінних суджень

Вимоги до контролю

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Індивідуальний контроль – виявлення учителем знань, умінь і навичок окремих учнів.

Інформаційна компетентність – передбачає оволодіння новими інформаційними технологіями, уміннями відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її.

Комунікативна компетентність – передбачає опанування здатністю цінувати у процесі спілкування досягнення національної, європейської та світової культур.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Самоконтроль – уміння самостійно знаходити допущені помилки, спосіб усунення виявлених недоліків.

Якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА

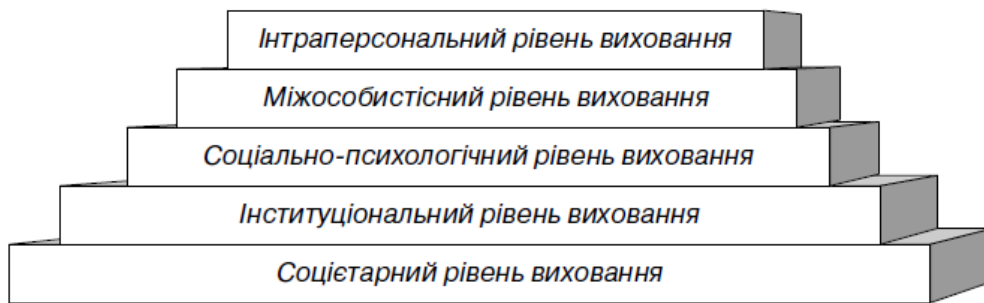
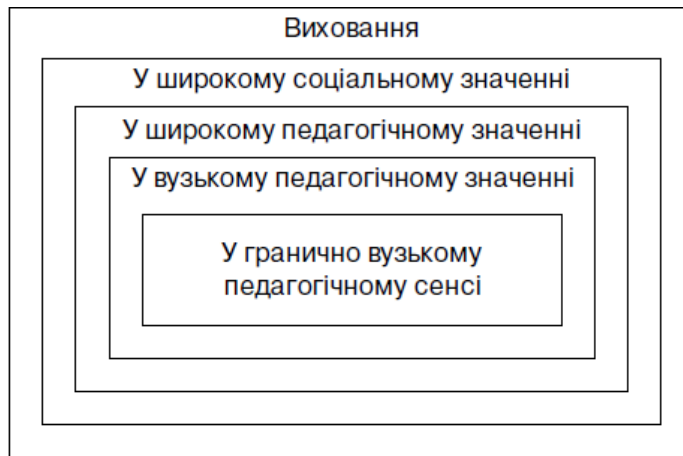
Основна:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. / Н. П. Волкова. [3-тє вид.]. К.: Академвидав, 2009. С. 406-414.
2. Власова О. І., Марушкевич А. А. Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
3. Закон України «Про освіту» (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. 2011. № 14-15. С. 24-29.
5. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р., № 778 (статті 51-66). [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1®=778-2010-%EF>.

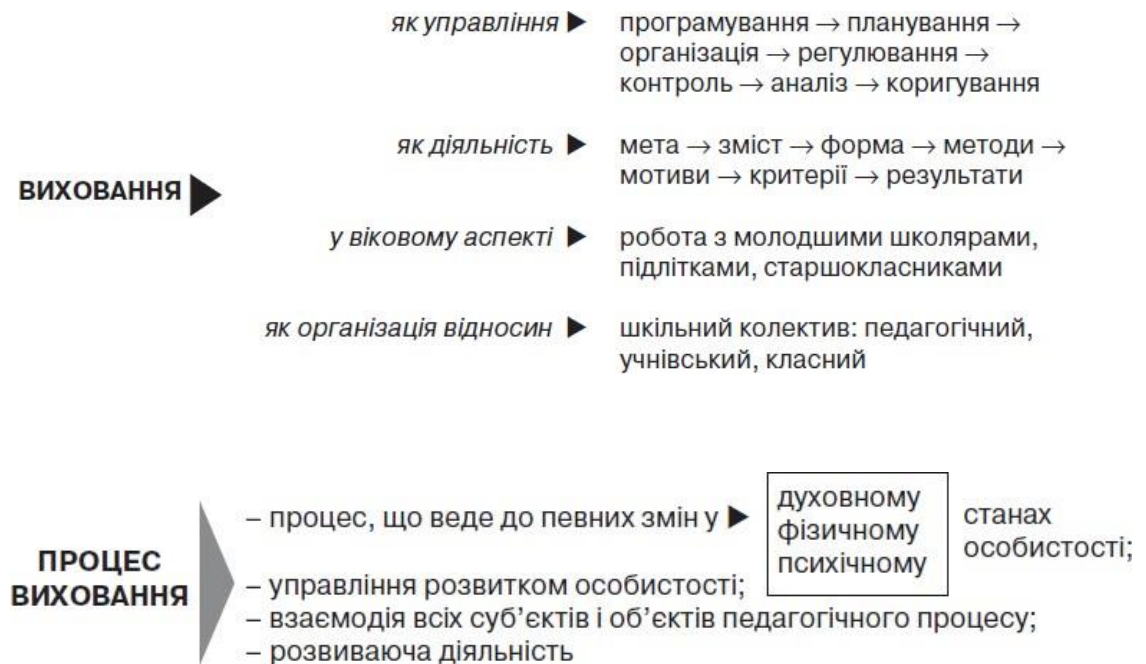
Додаткова:

1. *Єресько О.* Оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів / Олег Єресько // Практика управління закладом освіти. 2011. № 9. С. 22 – 27.
2. *Кузьмінський А.І.* Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. : Знання, 2007. С. 190-203.
3. *Савченко О.* Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / Олександра Савченко // Рідна школа. 2011. № 8-9. С. 4-8.

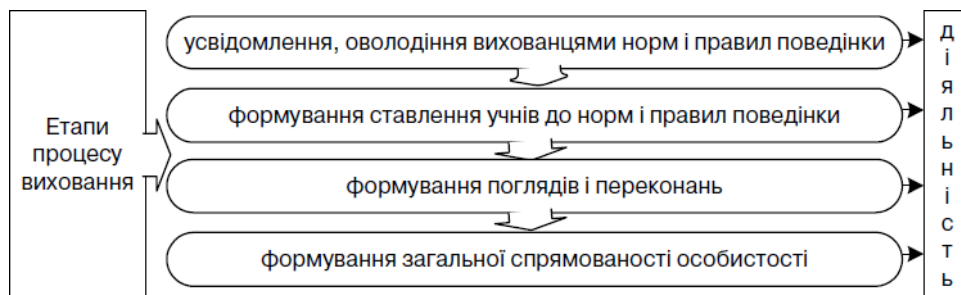
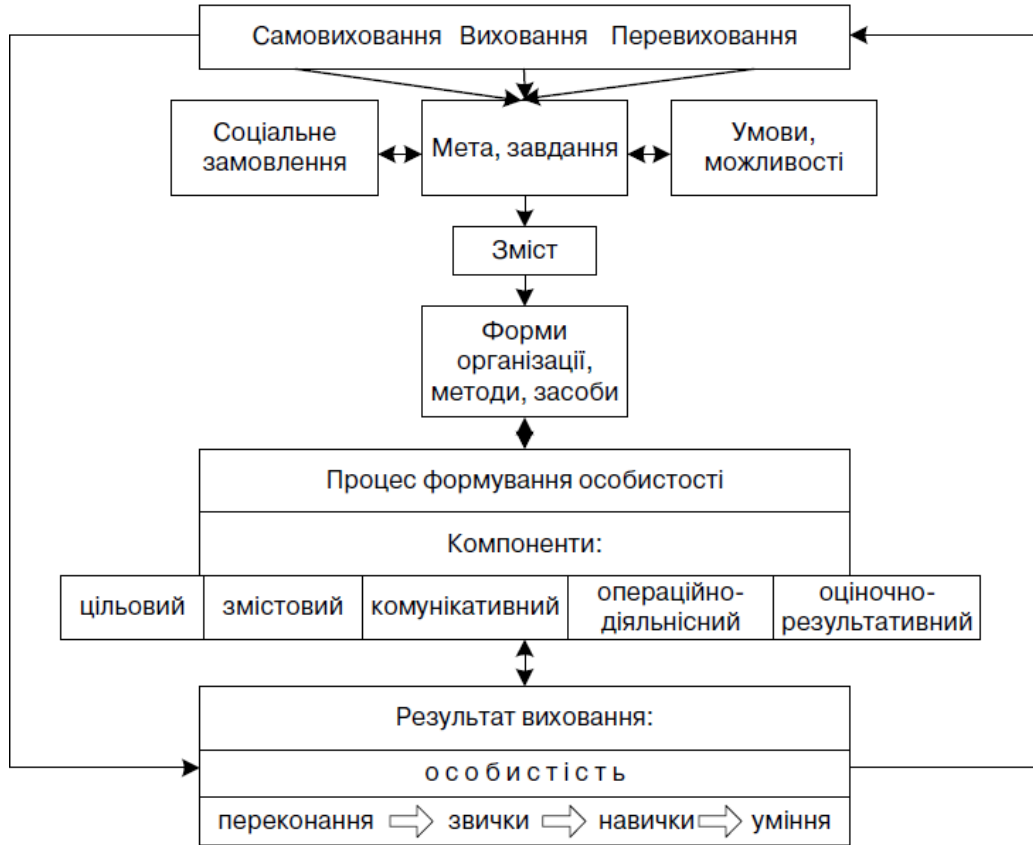
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ

Рівні, на яких здійснюється процес виховання (за О.О.Реан, Н.В.Бородовською)

ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ

- Компоненти виховного процесу** ▶
- цільовий* ▶ (визначення цілей виховання і впливу на мотиваційну сферу вихованців);
 - змістовий* ▶ (розробка змісту виховання, його структури);
 - комунікативний* ▶ (наявність у виховній системі суб'єкта 1 – учителя, вихователя, батька і суб'єкта 2 – дитини, вихованця; організації спілкування, рівня їх взаємодії у виховному процесі);
 - операційно-діяльнісний* ▶ (організація виховного впливу, взаємодії учасників виховного процесу, сукупність форм організації, методів, засобів виховання);
 - оціночно-результативний* ▶ (перевірка, оцінка, аналіз результатів виховання, судження про ефективність процесу)

САМОВИХОВАННЯ – свідомо діяльність людини, спрямована на удосконалення самої себе, на вироблення в себе позитивних якостей, звичок і подолання негативних

▶ є виявом високого рівня саморегулювання особистості

▶ виразно виступає на вищих ступенях процесу її морального розвитку

Моделі виховання

- ▶ **Соціальне** виховання (П.Бурдьє, Ж.Фурастьє, Ж.Катель, Л.Кро) орієнтоване на пріоритет соціуму у вихованні людини, на корекцію спадковості за допомогою формування відповідного соціокультурного світу виховання.
- ▶ **Біопсихологічна модель** (Р.Галь, К.Роджерс, А.Фабр) визнає важливість взаємодії людини із соціокультурним світом і одночасно наполягає на незалежності індивіда від впливу останнього.
- ▶ **Системне** виховання (А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, З.І.Васильєва та ін.) виходить зі складної природи людини і акцентує увагу на діалектичному взаємозв'язку соціальної і біологічної, психологічної і спадкової складових у процесі виховання

Підходи до організації процесу виховання

- виховання як **своєрідне примушення** (Платон);
- виховання як **допомога дитині в житті** (Й.Г.Песталоцці);
- виховання як створення умов для вільного **розвитку дитини** (Ж.-Ж.Руссо);
- виховання як **керування і нагляд** (Й.Ф.Герbart);
- виховання як **керівництво з боку дорослих** і досвідчених людей;
- виховання як **формування** потрібних **норм** (біхевіоризм);
- виховання в колективі засобами **колективу** (А.С.Макаренко);
- гуманне виховання** (А.Маслоу, К.Роджерс, Ш.Амонашвілі)

Діалектика педагогічного керівництва процесом самовиховання полягає в перетворенні зовнішніх вимог до вимог, що ставить учень сам до себе

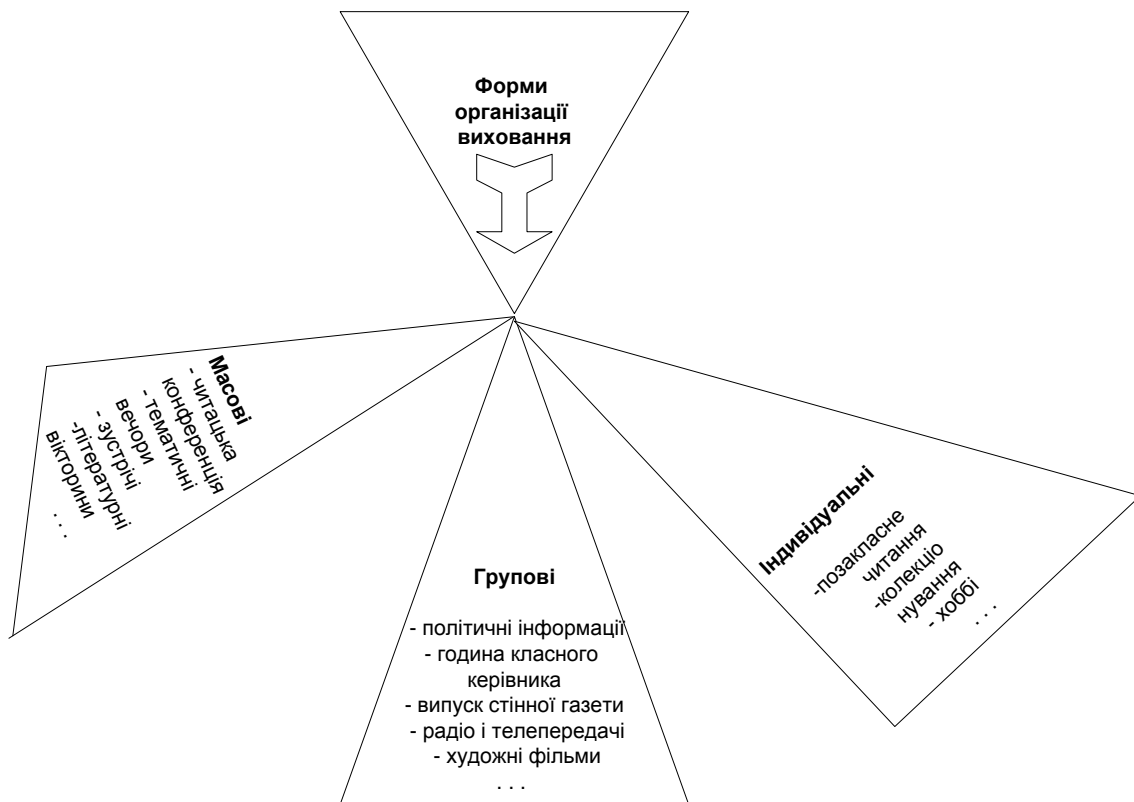
Перевиховання – виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання

Виправлення – складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості й поведінці

НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ

Організаційні форми виховної роботи

Основні закономірності виховання

- єдність та взаємодія навчання, виховання і розвитку особистості;
- зв'язок між діяльністю і спілкуванням особистості та результатами її розвитку (чим доцільніше організована суспільно значуща діяльність дітей та їх спілкування, тим ефективнішим буде їх виховання);
- єдність загальної мети виховання і конкретних виховних завдань;
- єдність процесів виховання і самовиховання;
- історично конкретний характер виховання, його залежність від матеріальних основ суспільства, особливостей виробничих відносин;
- зв'язок між можливостями особистості (віковими, індивідуальними та ін.) і характером педагогічних впливів на неї;
- врахування потреб особистості, її інтересів і можливостей; вимогливе і шанобливе ставлення до неї; опора на позитивне, створення оптимістичних перспектив особистісного розвитку

Урахування закономірностей виховного процесу дозволяє вихователю вибирати найбільш ефективні способи виховного впливу на особистість, стимулює взаємодію між вихованцями.

Закономірності виховного процесу обумовлені **закономірностями виховання як суспільного явища, а також закономірностями розвитку особистості.**

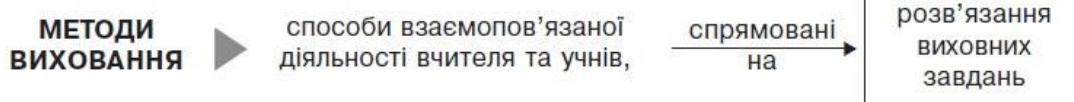
ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ

вихідні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації і методів виховного процесу.

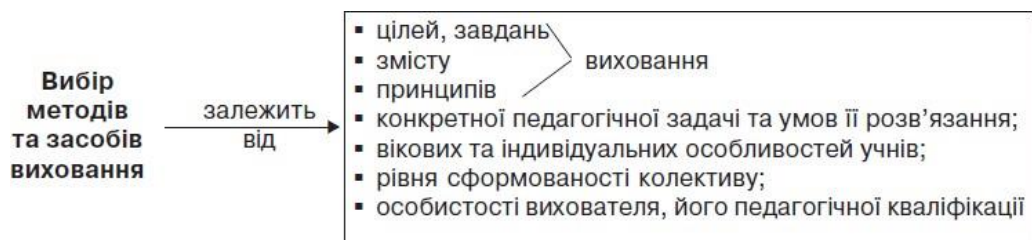
«Дерево» принципів виховання

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ у виховній роботі – це система послідовних і конкретних дій та операцій педагога, що ведуть до запланованих результатів при організації виховної роботи з дітьми.

Класифікація методів виховання

Вихованість школярів – показник якості навчально-виховного процесу.

Критерії вихованості

- здатність включатися в різні види діяльності;
- здатність виявляти в діяльності
 - ▶ цілеспрямованість;
 - ▶ осмисленість;
 - ▶ самостійність;
 - ▶ творчу активність;
 - ▶ відповідальність

Методи діагностики вихованості

- спостереження;
 - створення спеціальних виховних ситуацій
- ▶ перевірочні
 - ▶ виховуючі
 - ▶ контролюючі
 - ▶ закріплюючі
- метод компетентних оцінок;
 - рейтинг;
 - самооцінка;
 - узагальнення незалежних характеристик;
 - анкетування;
 - твори

Рівні вихованості

активна позиція	<ul style="list-style-type: none"> ▪ учні, які сприйняли ідеали суспільства; ▪ будують свою поведінку відповідно до норм суспільства; ▪ намагаються самостійно і творчо реалізувати ідеали і норми в різних видах діяльності й поведінці
пасивна позитивна позиція	<ul style="list-style-type: none"> ▪ учні, які постійно дотримуються норм суспільної поведінки, включаються в суспільно цінну діяльність, але спонукають їх до цього тільки результативні мотиви; ▪ однобічність мотивації недостатньо активізує сам процес діяльності, обмежує можливості прояву ініціативи, творчості
нестійка позиція	<ul style="list-style-type: none"> ▪ соціальні ідеї не стали особистісно спонукальними мотивами поведінки і діяльності; ▪ поведінка ситуативна, залежить від випадкових обставин; ▪ правильна поведінка і діяльність можуть спонукатися соціально малоцінними мотивами, через що учні легко потрапляють під негативні впливи
негативна позиція	<ul style="list-style-type: none"> ▪ негативна спрямованість змісту позиції особистості; ▪ часті порушення суспільних норм поведінки; ▪ мотиви поведінки і діяльності асоціальні

**Основні показники
рівня вихованості ►**

- зовнішній вигляд;
- культура поведінки;
- громадська активність;
- самостійність у всіх видах діяльності;
- ступінь сформованості наукового світогляду;
- ставлення до навчання, інтерес до знань;
- прилучення до національної і світової культури;
- фізичне здоров'я, потяг до спорту і фізкультури;
- працелюбність, професійна спрямованість

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Перевиховання – виховний процес спрямований на подолання негативних рис особистості.

Поведінка – система реакцій, дій і вчинків людини у взаємодії з навколишнім середовищем.

Самовиховання – процес цілеспрямованої роботи над розвитком і самовдосконаленням людини.

Соціалізація – процес перетворення людської істоти на суспільний індивід, залучення до суспільного життя як активної, дієвої сили.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. *Власова О.І., Марушкевич А.А.* Основи психології та педагогіки: Підручник Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. *Закон України «Про освіту»* (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
3. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: [itzostrategiya @ gmail. com](mailto:itzostrategiya@gmail.com).
4. *Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>.
5. *Сухомлинський В. О.* Виховання і самовиховання / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5-ти т. Т. 5. К. : Рад. школа, 1977. С. 229-239.
6. *Ушинський К.Д.* Про народність у громадському вихованні / К.Д. Ушинський // Вибр. пед. твори: У 2-х т. Т. 1. К.: Рад. школа, 1983. С.43-44; 97-103.

Додаткова:

1. *Бех І.Д.* Виховання особистості: [підруч.] / І.Д. Бех. К.: Либідь, 2008. С. 212-231.
2. *Колесникова О.В.* Виховна робота в школі сьогодення: особливості, моделювання, результати / О. В. Колесникова, С. В. Чернова // Виховна робота в школі. 2011. № 4. С. 6-11.
3. *Мудрик А.В.* Показники соціалізованості / А.В. Мудрик // Виховна робота в школі. 2011. № 7. С. 12.
4. *Ситник Г.* Шляхи та засоби оптимізації виховного процесу в сучасній школі / Ганна Ситник // Школа. 2010. № 7. С. 70-74.
5. *Стельмахович М.Г.* Теорія та практика українського національного виховання / М. Г. Стельмахович. Івано-Франківськ, 1996. С. 10-31; 36-48.

ПОЗНАВЧАЛЬНА ВИХОВНА РОБОТА. ВИХОВНА РОБОТА КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

**Принципи
позанавчальної
виховної роботи**

- добровільність і доступність;
- самостійність і активність особистості;
- практична спрямованість роботи;
- гуманізація;
- демократизація;
- безперервність, наступність та інтеграція;
- науковість і системність;
- багатокладність та варіативність;
- використання ігрових форм, цікавість, емоційність;
- гармонізація сімейної й суспільної освіти і виховання;
- єдність загальнолюдських і національних цінностей

**Форми
організації
позакласної
виховної
роботи**

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК

– це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів, їх соціального захисту

Завдання класного керівника

- сприяти забезпеченню умов для засвоєння учнями рівня та обсягу освіти, а також розвитку їх здібностей;
- створювати умови для організації змістовного дозвілля, профілактики бездоглядності і правопорушень, планувати та проводити відповідні заходи;
- сприяти підготовці учнів до самостійного життя в душі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;
- проводити виховну роботу з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх нахилів, інтересів, задатків, готовності до певних видів діяльності, а також рівня сформованості учнівського колективу;
- координувати роботу вчителів, психолога, медичних працівників, органів учнівського самоврядування, батьків та інших учасників навчально-виховного процесу з виконання завдань навчання та виховання в класному колективі, соціального захисту учнів

**Типи
діагностики
в діяльності
класного
керівника**

- *Початкова* – пов’язана з плануванням та керівництвом класними колективами вперше; класний керівник не знайомий з учнями:
 - ✓ колектив сформований вперше, класний керівник не знайомий з учнями;
 - ✓ колектив сформовано давно, але класний керівник вперше починає роботу з класом;
 - ✓ класний керівник і колектив класу працювали разом кілька років
 - ▶ діагностика необхідна для всебічного вивчення учнів
 - ▶ класний керівник вивчає не тільки учнів, а й колектив як складну динамічну систему
 - ▶ класний керівник проводить вибірково діагностику колективу і особистості, яка є доповненням до інформації, отриманої раніше.
- *Поточна* (коригуюча) – проводиться в процесі організації діяльності учнівських колективів, орієнтує педагога на зміни, які відбуваються з учнями та учнівськими колективами. Одночасно оцінюється правильність раніше прийнятих рішень. Поточна діагностика виконує роль експрес-інформації і цим допомагає прийняти рішення щодо вдосконалення педагогічної діяльності.
 - *Підсумковий діагноз* дає можливість оцінити свою діяльність та накреслити перспективи виховної роботи

неекспериментальні
методи (спостереження, анкетування, бесіда, аналіз продуктів діяльності);

діагностичні методи (тести, шкали (кількісні, якісні); змішані діагностичні методи);

експериментальні
(природний, моделюючий, лабораторний експеримент);

формуючі методи (наприклад, методи планомірного формування розумових дій)

**Методи
педагогічної
діагностики
класного
керівника**

за
характером
участі
школярів в їх
проведенні ▶

пасивні (спостереження, кількісний та якісний аналіз продуктів діяльності); активні (анкетування, тестування, соціометричні виміри, проєктивні, апаратно-технічні методи);

за місцем
проведення ▶

шкільні (класні та позакласні); лабораторні;

за
характером
проведення ▶

одномоментні (анкетування); довготривалі (цілеспрямоване спостереження; біографічний метод)

ПРОФЕСІОГРАМА КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

професійно-педагогічна спрямованість	особистісні риси вихователя	знання	педагогічні уміння
<ul style="list-style-type: none"> ▪ любов до дітей; ▪ гуманізм; ▪ висока відповідальність; ▪ вимогливість 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ національна свідомість; ▪ громадська активність; ▪ моральна зрілість; ▪ комунікабельність; ▪ доброзичливість; ▪ психологічна сумісність; ▪ тактовність; ▪ справедливість; ▪ витримка, самовладання; ▪ спостережливість; ▪ відвертість; ▪ акуратність 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ психології; ▪ педагогіки; ▪ методики виховання; ▪ історії педагогіки 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ аналітичні (гностичні); ▪ проєктувальні; ▪ конструктивні ▪ комунікативні; ▪ організа-торські

Основні напрями роботи класного керівника з учнівським самоврядуванням

- допомога в плануванні роботи учнівських об'єднань;
- допомога в розподілі громадських доручень;
- стимулювання ініціативи та самостійності

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Громадянськість – усвідомлення кожним громадянином своїх прав і обов'язків щодо держави, суспільства.

Професіограма – це система вимог, які ставляться до тієї чи іншої професії.

ЛІТЕРАТУРА

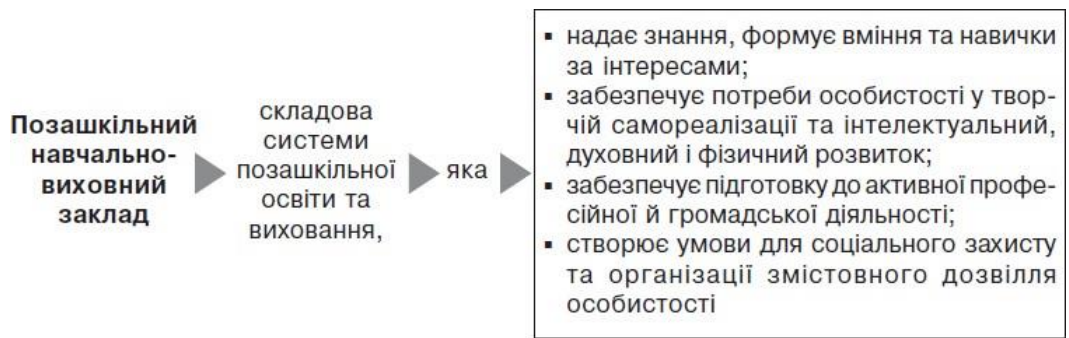
Основна:

1. *Власова О. І., Марушкевич А. А.* Основи психології та педагогіки: Підручник. Київ: Знання, 2011. 333 с.
2. *Закон України «Про освіту»* (стаття 1)
URL: www.golos.com.ua/article/294010
3. *Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>.
4. *Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти* // Інф. зб. Міністерства освіти України. 2000. № 22. С. 3-7.
5. *Рекомендації до планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти* // Інф. зб. Міністерства освіти і науки України. 2008. № 34-35. С. 34-40; 46-48.
6. *Ушинський К.* Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології (Передмова) / К. Д. Ушинський // *Вибр. педагогічні твори* : У 2 т. Т. 1. К. : Рад. школа, 1983. С. 192-221.

Додаткова:

1. *Борисенко Л. М.* Проектування, розробка і реалізація проектів у виховній роботі / Л. М. Борисенко, Р. М. Ніколаєвська // *Виховна робота в школі.* 2008. № 6. С. 13-17.
2. *Виноградова І.* Класний керівник і розвиток виховної системи класу / І. Виноградова // *Відкритий урок.* 2010. № 2. С. 67-68.
3. *Виноградова Т. В.* Книга класного керівника / Т. В. Виноградова. Харків : Основа, 2006. 128 с.
4. *Гречаник О. Є.* Сучасні виховні системи й технології виховання / О. Є. Гречаник // *Виховна робота в школі.* 2010. № 7. С. 2-12.
5. *Казанцева Н. А.* Сучасні виховні технології в системі роботи навчального закладу / Н. Казанцева / *Світ виховання.* 2010. № 5. С. 33-36.
6. *Класному керівнику «Як провести виховну годину»* / Л. Шелестова, Н. Чиренко (упор.). К. : Шкільний світ, 2009. 228 с.
7. *Колесникова О. В.* Виховна робота в школі сьогодні: особливості, моделювання, результати / О. В. Колесникова, С. В. Чернова // *Виховна робота в школі.* 2011. № 4. С. 8.

ЗАКЛАДИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Позашкільні навчально-виховні заклади

- Центри;
- комплекси;
- палаци;
- будинки;
- клуби;
- станції;
- кімнати;
- студії;
- школи мистецтв;
- початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади;
- спортивні школи;
- дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву;
- дитячі стадіони;
- дитячі бібліотеки;
- дитячі флотилії;
- галереї;
- бюро;
- оздоровчі заклади, що здійснюють позашкільну освіту

Форми організації позашкільної освіти

- заняття;
- гурткова робота;
- клубна робота;
- урок, лекція;
- індивідуальне заняття;
- конференція, семінар, читання;
- вікторина;
- концерт;
- змагання;
- тренування, репетиція;
- похід, екскурсія, експедиція;
- практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі;
- інші форми, передбачені статутом позашкільного навчального закладу

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Позашкільна освіта – сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти

Самореалізація – прагнення людини до якомога повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей.

Самоактуалізація – властивість особистості, яка виявляється в її прагненні до якнайповнішої самореалізації.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Закон України «Про освіту» (стаття 1) URL: www.golos.com.ua/article/294010
2. Закон України «Про позашкільну освіту» (м. Київ 22 червня 2000 року № 1841-III) / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000. № 46, ст. 393.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» від 6 травня 2001 р. № 433, Київ // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-п>
4. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [Вербицький В. В., Литовченко О. В., Ковбасенко Л. І. та ін.]; за ред. О. В. Литовченко. Київ: «Педагогічна думка», 2012. 191 с.
5. Позашкільна освіта в Україні: навч. посібник / За ред. О. В. Биковської. К.: ІВЦ АЛКОН, 2006. 224 с.
6. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект: Монографія / Г. П. Пустовіт. Книга 1. Миколаїв: Видавництво МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. 379 с.

Додаткова:

1. Сущенко Т. І. Основи позашкільної педагогіки: Посібник для класних керівників, педагогів позашкільних закладів / Т. І. Сущенко. Мінськ: Бел. наука, 2000. 221 с.
2. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: монографія /

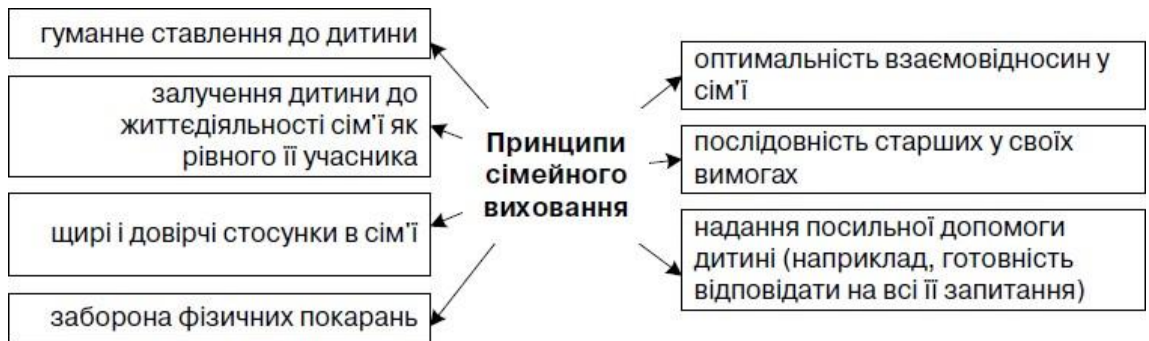
О.В. Биковська. К.: ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.

3. *Позашкільна освіта* в Україні: навч. посібник / за ред. О. В. Биковської. К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. 224 с.

4. *Бондар Л.М.* Формування мотивації на здоровий спосіб життя у вихованців позашкільних навчальних закладів / Л. М. Бондар, Н. Ю. Сидоренко // *Освіта Сумщини : наук.-метод. журнал.* Суми : ОППО, 2010. Вип. 3. С. 48-51.

5. *Тихенко Л. В.* Роль позашкільних навчальних закладів у організації вільного часу дітей і учнівської молоді / *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 24: збірник наукових праць / за наук. ред. О. В. Биковської.* К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. С. 166-170.

ОСНОВИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ, ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ РОДИННО-СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

- Формування особистісних якостей громадянина України** – національна самосвідомість;
 - розвинена духовність;
 - моральна
 - художньо-естетична
 - правова
 - трудова
 - фізична
 - екологічна
 - розвиток індивідуальних здібностей і талантів;
- культура

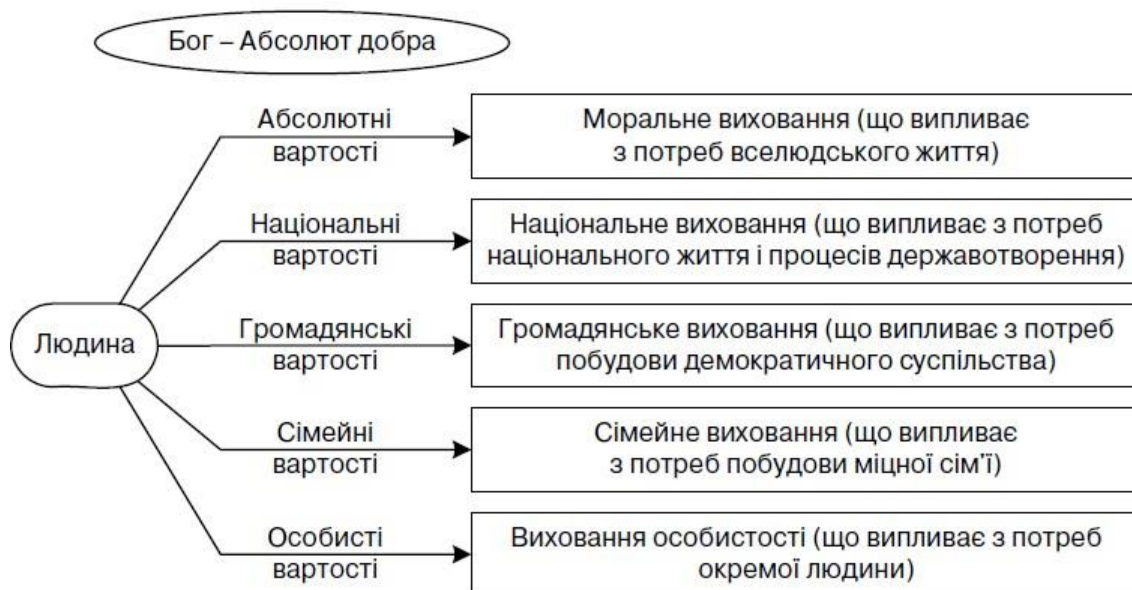
- Напрями спільної роботи школи і сім'ї**
- організаційний** – планування роботи школи з батьками;
 - вивчення сімей учнів;
 - робота з неблагополучними сім'ями
 - підвищення педагогічної культури батьків** – університети педагогічних знань;
 - демонстрація фільмів на педагогічні теми;
 - випуски педагогічних бюлетенів;
 - педагогічні практикуми;
 - педагогічні лекторії

Види батьківських зборів

- організаційні збори;
- підсумкові (у кінці кожного семестру);
- тематичні збори;
- збори-диспути;
- збори-практикуми;
- збори за планом педагогічного просвітництва батьків

СХЕМА
взаємодії системи цінностей і головного джерела в традиційно-християнській стратегії виховання (за О.І. Вишневським)

КОДЕКС ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
(за О.І.Вишневським)

Абсолютні, вічні цінності (вселюдські)

віра	доброта	краса
надія	чесність	свобода
любов	справедливість	нетерпимість до зла
сумління	щирість	великодушність
правда	гідність	оберігання життя
	милосердя	мудрість
	прощення	благородство
	досконалість	

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Національна самосвідомість – це особиста ідентифікація із своєю нацією, віра в духовні сили та майбутнє.

Життєтворчість – це здатність забезпечити дитині можливість облаштувати власне життя, творити колективні і міжособистісні взаємини.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

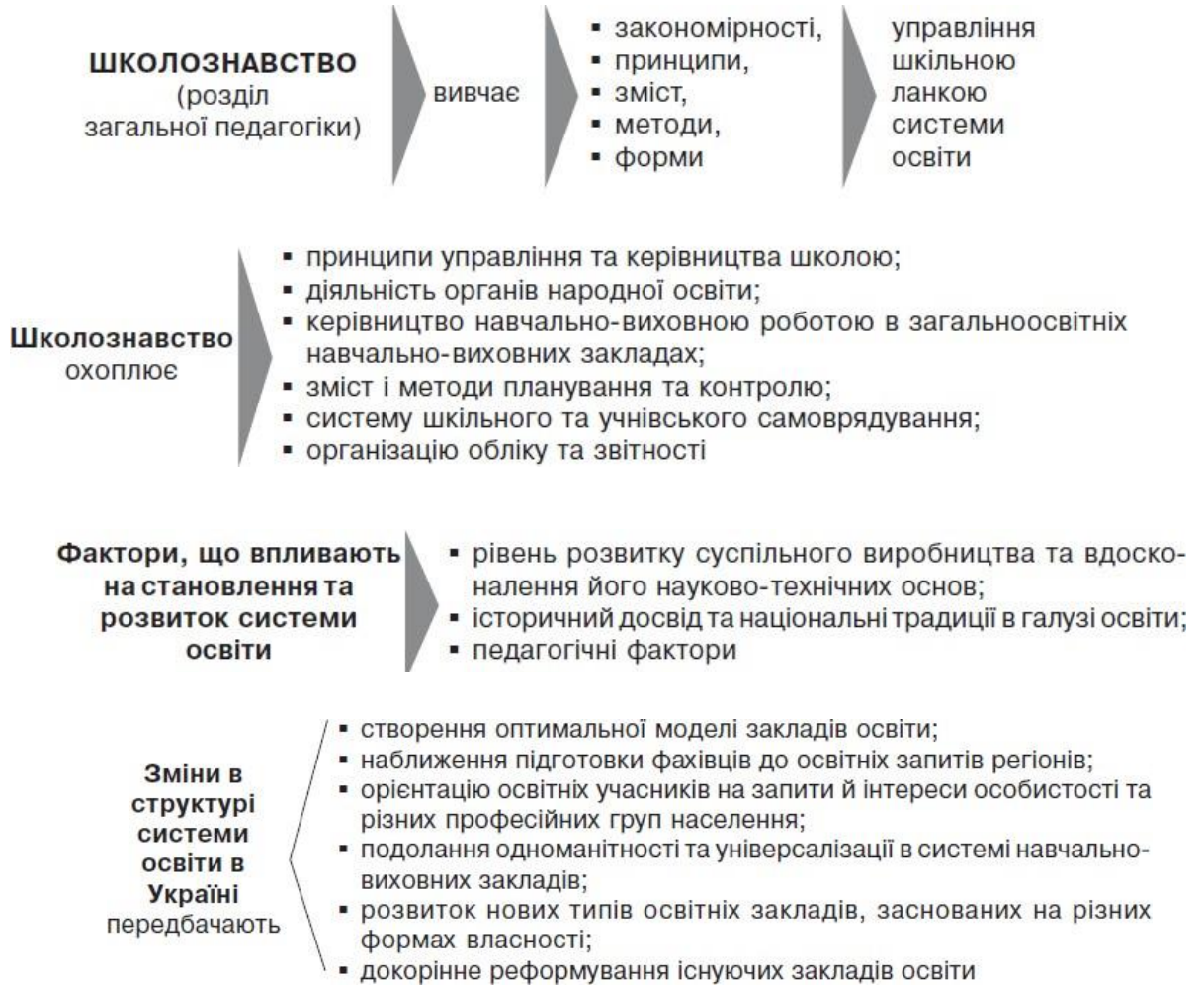
1. Закон України «Про освіту» (стаття 1). URL:www.golos.com.ua/article/294010

2. *Макаренко А. С. Книга для батьків* / А. С. Макаренко. К. : Рад. школа, 1980. С. 31-53; 255-262.
3. *Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.guon.kiev.ua/?q=node/2479>.
4. *Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка* / В.О. Сухомлинський К. : Рад. школа, 1978. С. 209-225, 229-234, 235-238.
5. *Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: навч. посіб.* / М.Г. Стельмахович. К.: ІСДО, 1996. 288 с.

Додаткова:

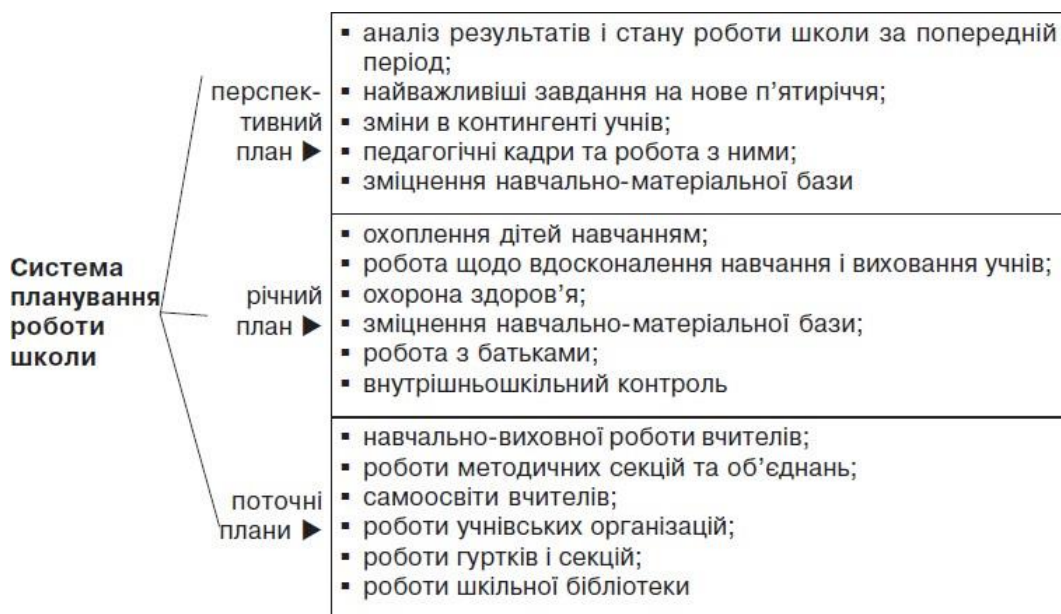
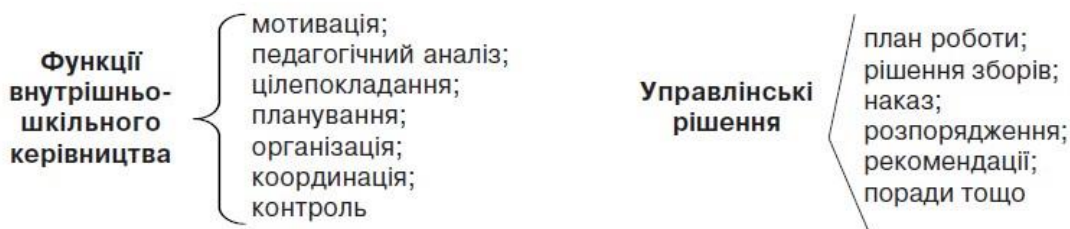
1. *Калошин В.Ф. Як виховувати успішних дітей* / В. Ф. Калошин, В. І. Заєць // Виховна робота в школі. 2010. № 11. С. 29-35.
2. *Караульна І. Виховна робота в школі* / Ірина Караульна // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 39. С. 17-24; № 40. С. 17-23
3. *Перехейда О. Батьківський всеобуч* // Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 32. С. 29-32.
4. *Роговець О. Взаємодія сім'ї і школи як чинник виховання громадянської культури особистості* / Олена Роговець // Рідна школа. 2009. № 1. С. 31-34.
5. *Школа та батьки. Навчаємо співпраці* / М. К. Голубенко (упоряд.). К. : Шк. світ, 2009. 126 с.

ШКОЛОЗНАВСТВО

ВНУТРІШНЬО-ШКІЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО діяльність управлінської підсистеми, яка спрямована на реалізацію мети школи шляхом створення умов, необхідних для ефективного розвитку педагогічного процесу

Зміст методичної роботи

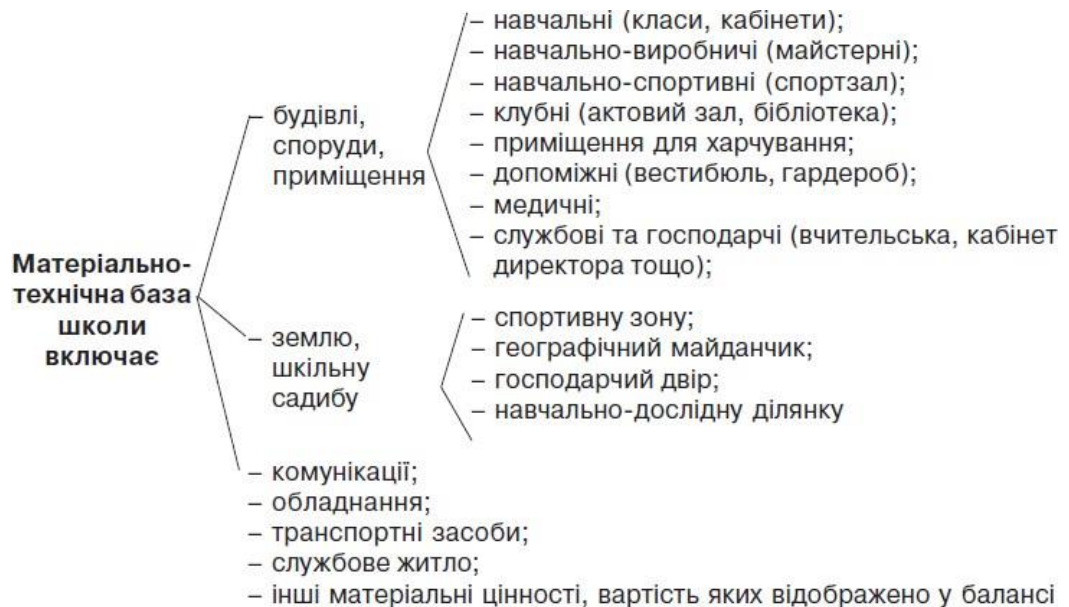
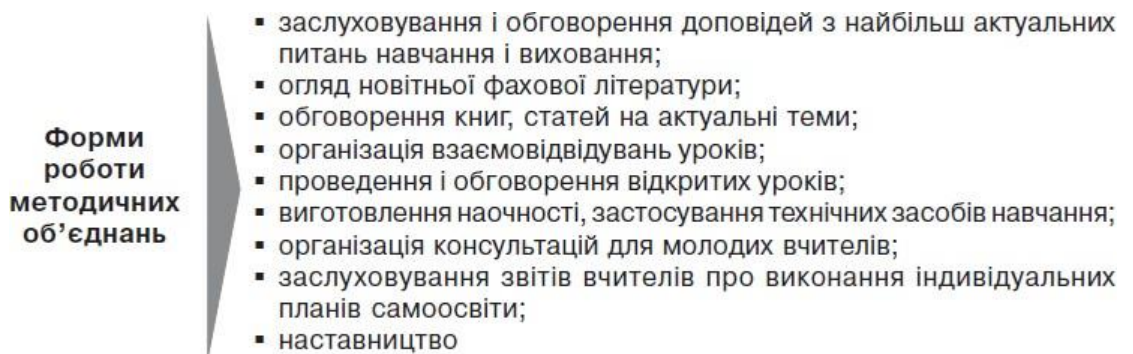
- вивчення державних документів про школу і освіту;
- систематичне вивчення і аналіз навчальних планів, підручників, інструктивних матеріалів, методичних рекомендацій щодо змісту форм і методів навчальної роботи;
- вивчення і впровадження в практику роботи сучасних досягнень педагогіки, психології, окремих методик, передового педагогічного досвіду;
- оволодіння новими методами і прийомами навчання і виховання

Функції методичної роботи в школі

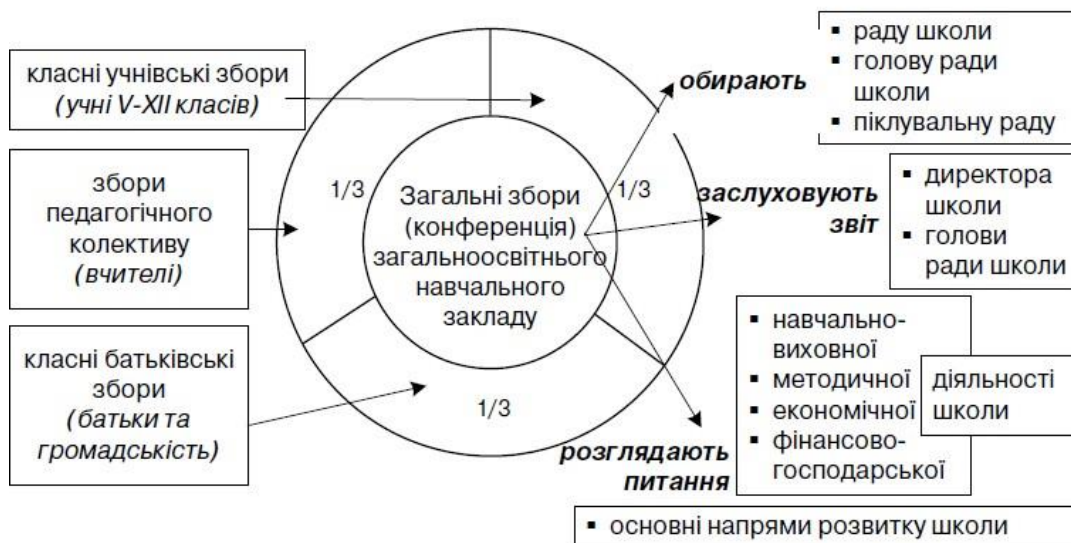
– <i>планувальна</i>	визначення системи заходів, що забезпечують досягнення найкращих результатів
– <i>організаційна</i>	удосконалення структури методичної роботи та її змісту
– <i>діагностична</i>	визначення реального рівня компетентності педагогів
– <i>прогностична</i>	визначення знань та умінь, необхідних педагогам у майбутньому
– <i>моделююча</i>	формування та впровадження нових моделей передового досвіду, їх експериментальна перевірка
– <i>відновлювальна</i>	відновлення частково забутих або втрачених учителем знань після закінчення ВНЗ
– <i>коригуюча</i>	виправлення недоліків у діяльності педагогів
– <i>пропагандистська</i>	інформування педагогів про досягнення сучасної науки, передовий педагогічний досвід
– <i>контрольно-інформаційна</i>	утворення і підтримка стабільного зворотного зв'язку

Типи методичних об'єднань вчителів

- методичне об'єднання вчителів молодших класів;
- методичне об'єднання класних керівників;
- предметні комісії (методичні об'єднання вчителів-предметників; кафедри)

**Склад та повноваження вищого колегіального органу самоврядування
в загальноосвітньому навчальному закладі**

11

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

- Об'єктивності в оцінці виконання обов'язків працівників
- Компетентності
- Оптимізації
- Ініціативи
- Демократизації
- Активності
- Плановості
- Гуманізму
- Цілеспрямованості
- Науковості
- Поєднання колегіальності з персональною відповідальністю

Принципи управління колективом педагогів

Сучасні концептуальні підходи до управління колективом (за Ф. Хміль)

Стилі спілкування та управління (за К. Левіним та Р. Лайкером)

Стиль спілкування та управління	Рівень контролю	Характеристика
<p align="center">Демократичний стиль</p> <p>Образ дій керівника, який відрізняється твердим контролем за професійною діяльністю своїх підлеглих; одночасно слугує заохоченню до спілкування та обговорення в неформальному колі функціональних обов'язків, правил поведінки, прав співробітників і т.п.</p>	<p>Високий рівень контролю</p> <p>Адекватні конструктивні стосунки</p>	<p>Визнають і заохочують автономію своїх співробітників.</p> <p>Відкриті для багатоаспектних перетворень; допускають зміни своїх вимог у розумних межах; співробітники добре адаптовані: впевнені в собі, у них розвинуті самоконтроль і соціальні навички, якісно і вчасно виконують свою роботу й наділені високою самооцінкою.</p>
<p align="center">Авторитарний стиль</p> <p>Образ дій керівника-деспота вирізняється підкоренням власної поведінки жорстоким правилам, законам і нав'язуванням цих норм співробітникам, а також виключенням їх з процесу прийняття рішень.</p>	<p>Високий рівень контролю</p> <p>Некомфортні деструктивні «гнітючі» стосунки</p>	<p>Віддають накази і чекають, що вони будуть виконані чітко, без пояснень.</p> <p>Закриті для постійного спілкування з співробітниками; встановлюють жорстокі вимоги і правила, не допускають їх обговорення, дозволяють співробітникам лише в незначній мірі бути незалежними від них; підлеглі, як правило, замкнуті, боязливі, знервовані, дратівливі, пасивні і залежні.</p>
<p align="center">Ліберальний стиль</p> <p>Образ дій керівника</p>	<p>Низький рівень контролю</p> <p>Позитивні стосунки</p>	<p>Слабко регламентується поведінка співробітників; безумовна довіра.</p> <p>Відкриті для спілкування, однак комунікація домінуюче спрямована –</p>

демонструє майже повну відсутність контролю за співробітниками при комфортних стосунках з ними.		від співробітників до керівника; останній не встановлює якихось обмежень; співробітники схильні до непокори та безділля; невимогливі до себе; в окремих випадках стають активними, рішучими, творчими.
Індиферентний стиль Образ дій керівника характеризується відсутністю інтересу до виконання управлінських обов'язків.	Низький рівень контролю Негативні, холодні стосунки	Не встановлюють для співробітників жодних обмежень; байдужі до них. Закриті для спілкування через власні проблеми, наявність постійного стресу, депресії.

Сітка Томаса - Кілмена

Міра, у якій особистість намагається задовольнити власні інтереси	1. Стиль конкуренції	4. Стиль співробітництва	<i>Активні дії</i>
	2. Стиль компромісу		
	3. Стиль уникнення	5. Стиль поступки	<i>Пасивні дії</i>
	<i>Індивідуальні дії</i>	<i>Спільні дії</i>	

1. **Авторитарний стиль** спілкування => **конкуренція** (суперництво).

2. **Демократичний стиль** спілкування => **компроміс** та **співробітництво**.

3. **Ліберальний стиль** спілкування => **уникнення** (ухилення) та **поступки** (приспонування).

Особливий акцент поставлено на закономірності:

авторитарний стиль спілкування провокує неефективну *конкуренцію* (стилі розв'язання конфліктів за К. Томасом) та *деструкцію* у вирішенні педагогічних конфліктів;

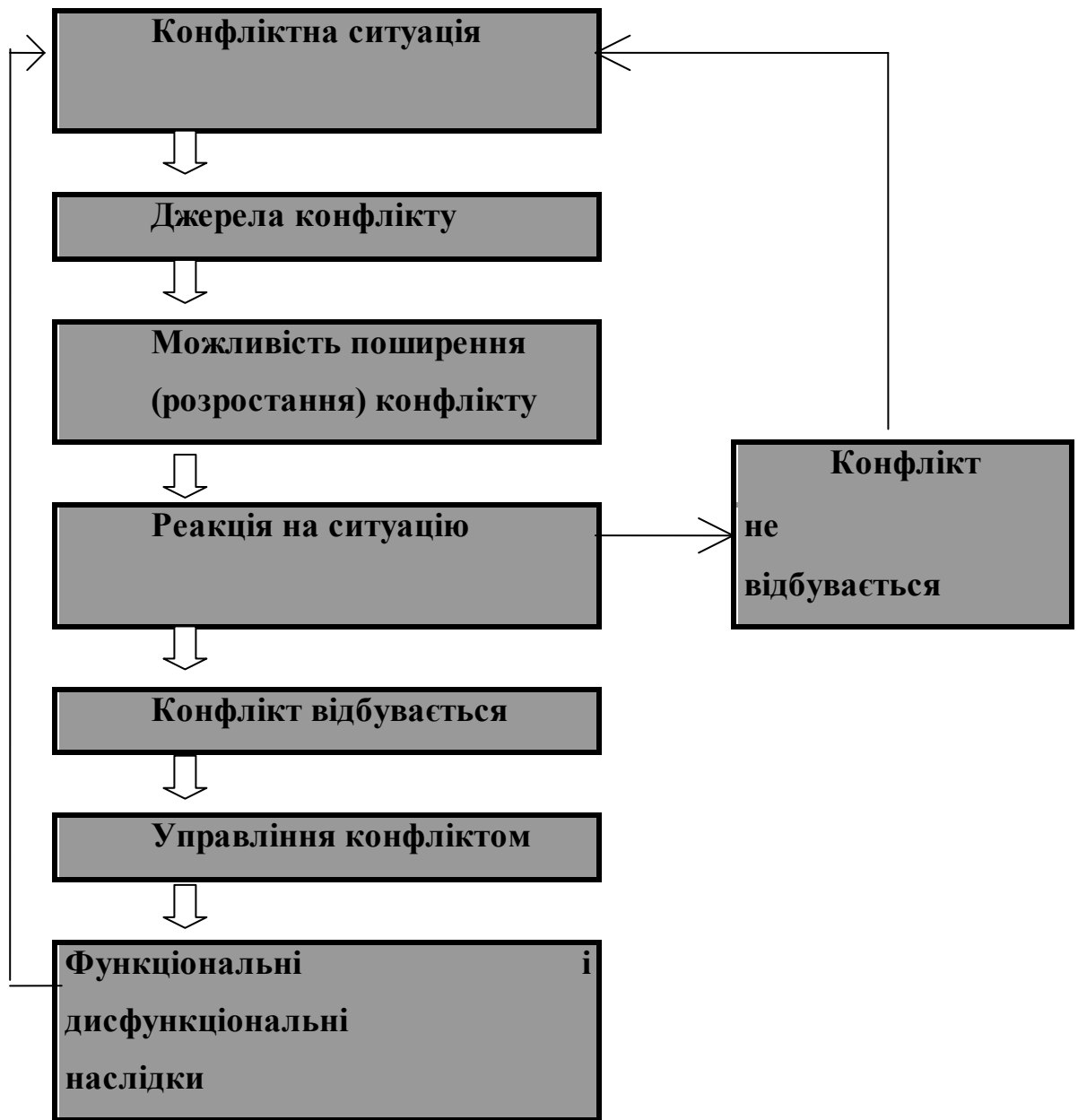
демократичний стиль спілкування – основа для бажаних та корисних *компромісу* та *співробітництва* в управлінні педагогічними конфліктами;

ліберальний стиль спілкування частіше стає базисом для *уникнення* та *поступки* у вирішенні педагогічних конфліктів.

Структура педагогічного конфлікту

Динаміка конфлікту (за М.Мескон, М.Альберт, Ф.Хедоурі)

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Методичні об'єднання – об'єднання учасників освітнього процесу та спеціалістів певного професійного спрямування.

Педагогічна рада – колегіальний орган управління закладу загальної середньої освіти.

Загальні збори (конференція) – вищий колегіальний орган громадського самоврядування закладу загальної середньої освіти.

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Здобувачі освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти.

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Педагогічний конфлікт – суперечливе зіткнення протилежно спрямованих та несумісних інтересів, прагнень, які виникають у взаємодії учасників освітнього процесу через наявність певних відмінностей у ціннісних орієнтаціях, поглядах, взаємних очікуваннях, нетактовності у спілкуванні, а також недостатньої конфліктологічної культури осіб.

Педагогічний конфлікт – предмет вивчення педагогічної конфліктології.

Педагогічна конфліктологія – теоретико-прикладна царина, яка базується на дослідженні сутності, факторів, чинників виникнення, специфіки та динаміки (профілактики та управління, розв'язання) педагогічних конфліктів.

Основними факторами виникнення педагогічних конфліктів у освітньому середовищі навчального закладу є комплекс *об'єктивних* (недостатність фінансового та матеріально-технічного забезпечення освіти, неоптимальні умови функціонування й управління освітнім закладом, слабка розробленість нормативних процедур розв'язання соціальних суперечностей тощо) і *суб'єктивних* (конфліктність людини, внутрішньо особистісні конфлікти, професійна деформація педагогів, психологічна несумісність, низький рівень спілкування, відмінності у поглядах, ціннісних орієнтаціях, відсутність відповідної конфліктологічної підготовки тощо) *причин*.

Конфліктологічна компетенція – це сукупність набутих знань, вмінь та навичок, які відображають теоретичну і практичну готовність особистості до здійснення діяльності із запобігання й подолання конфліктів. Структура конфліктологічної компетенції включає свідомі або інтуїтивні знання про конфлікти, їх значення, функції, наслідки, а також усвідомлення важливості та володіння вміннями здійснення діяльності із профілактики та розв'язання педагогічних конфліктів у взаємодії та спілкуванні.

Профілактика педагогічних конфліктів – це багатоаспектний довготривалий процес постійного прогнозування та запобігання деструктивним емоціям, вчинкам, поведінці у освітній діяльності особистості у закладах освіти.

Профілактика педагогічних конфліктів полягає у завчасному розпізнаванні, елімінації, нівелюванні або ослабленні факторів виникнення, передумов, засад конфліктів різних типів.

Попередження конфліктів – це система добре продуманих, виважених, обережних превентивних дій, що знімають емоційну напругу. Головна мета цього процесу – створення таких умов діяльності і взаємодії учнів, їх батьків, педагогів, адміністрації, які б мінімізували ймовірність виникнення або деструктивного розвитку протиріч між ними.

Управління педагогічними конфліктами – це сукупність спеціальних важелів та інструментів забезпечення розвитку закладу освіти; – це процес конструктивної взаємодії адміністрації, викладачів, батьків та учнів спрямований на досягнення позитивного

результату у педагогічному конфлікті за допомогою сучасних технологій і засобів освітньої діяльності.

Технології управління педагогічними конфліктами – це чіткий та детальний алгоритм дій з метою їх розв'язання; сукупність взаємопов'язаних складових, що включають в себе спеціальні методи, прийоми, інструменти та засоби, для ефективного функціонування закладу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Вища освіта: Болонський процес: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошун, О. М. Язвінська, В. Д. Данчук]. К., 2006. 440 с.
2. Закон України «Про освіту» (стаття 1)
URL: www.golos.com.ua/article/294010
3. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» (частина I статті 9, 12). Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [iitzo_strategiya @ gmail. com](mailto:iitzo_strategiya@gmail.com).
5. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р., № 778. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=778-2010-%EF>.

Додаткова:

1. Демчук В. С. Основи освітнього менеджменту: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Демчук. К. : Ленвіт, 2007. С. 7-18.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підруч.] / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. : Знання, 2007. С. 75-84.
3. Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок ХХІ століття / С. М. Ніколаєнко. К. : Знання, 2006. С. 211-228.
4. Онишків З. М. Основи школознавства: навч. посіб. для студ. пед. вузів / З. М. Онишків. [З-є вид.]. Тернопіль : Навчальна книга, 2003. 96 с.
5. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн у контексті глобалізації (90-і рр. ХХ – початок ХХІ ст.) / А. А. Сбруєва. Суми : Козацький вал, 2004. 500 с.
6. Соловей М. І. Середня освіта США: історичний розвиток та сучасні проблеми / М. І. Соловей, Т. А. Хей. Суми : Наука, 1998. 44 с.
7. Чепіль М. Порівняльна педагогіка / М. Чепіль. Дрогобич, 2010. 133 с.
8. Koshechko N.V. Actual ideas of pedagogical conflictology for preparation of educational professionals in domestic classical universities // Professional and pedagogical training of educational specialists in classical university of Ukraine: multi-authored monograph / Ed. By Marushkevich A.A. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019. P. 89-110.

**ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ
ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»**

1. Визначення педагогіки, її предмета, основних категорій.
2. Галузі педагогічної науки.
3. Обґрунтуйте зв'язок педагогіки з іншими науками.
4. Методи наукових досліджень у педагогіці.
5. Етапи науково-педагогічного дослідження.
6. Поняття «особистість», «індивідуальність», «розвиток», «формування особистості дитини».
7. Фактори впливу на розвиток і формування особистості. Взаємозв'язок між ними.
8. Визначення поняття дидактики, її основних категорій.
9. Поняття про процес навчання. Характеристика структурних компонентів навчального процесу.
10. Функції процесу навчання, їх взаємозв'язок.
11. Рушійні сили процесу навчання.
12. Закономірності та принципи навчання.
13. Шляхи реалізації принципів науковості та доступності у навчанні.
14. Принципи наочності, систематичності та послідовності у навчанні.
15. Принцип свідомості й активності учнів у навчанні.
16. Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання.
17. Характеристика основних етапів засвоєння навчального матеріалу.
18. Зміст освіти в загальноосвітній середній школі, його інваріантна та варіативна складові.
19. Навчальний план, навчальні програми, підручники, посібники.
20. Поняття про методи, прийоми, засоби та форми організації навчання.
21. Методи навчання, їх класифікація. Прийоми, засоби навчання.
22. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів.
23. Методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів різних вікових категорій.
24. Методи контролю та самоконтролю в навчанні. Вимоги до їх ефективного використання.
25. Засоби навчання, умови їх ефективного використання.
26. Умови оптимального вибору методів навчання.
27. Розкрийте поняття «форми організації навчання». Охарактеризуйте основні з них.
28. Основні засади класно-урочної системи навчання.
29. Урок як основна форма організації навчання в середній школі. Дидактичні, організаційні, психологічні, виховні та гігієнічні вимоги до сучасного уроку.
30. Типи та структура уроків.
31. Зміст та етапи підготовки вчителя до уроку.
32. Домашня самостійна робота школярів. Шляхи оптимізації домашньої навчальної роботи.
33. Педагогічні вимоги до контролю знань, умінь і навичок учнів.
34. Види, методи та форми контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів. Визначте шляхи підвищення об'єктивності оцінювання.
35. Оцінювання навчальних досягнень учнів, його функції
36. Сутність компетентності учня.
37. Поняття про виховний процес, його структура та особливості.

38. Сутність процесів самовиховання та перевиховання, їх зв'язок з процесом виховання.
39. Рушійні сили та закономірності виховного процесу.
40. Основні принципи виховання згідно з Національною програмою виховання дітей та учнівської молоді в Україні й Основними орієнтирами виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, їх характеристика.
41. Завдання та зміст морального виховання учнів.
42. Зміст, мета, завдання та шляхи формування фізичної культури школярів.
43. Завдання та зміст правового виховання учнів. Закон України «Про освіту».
44. Формування наукового світогляду як мета та завдання розумового виховання учнів. Шляхи реалізації цього завдання.
45. Система формування художньо-естетичної культури школярів. Зв'язок з іншими напрямками виховання в сучасних умовах.
46. Зміст і найбільш ефективні форми організації виховання ціннісного ставлення школярів до держави, суспільства.
47. Зміст і форми організації розумового виховання школярів.
48. Зміст і форми організації виховання ціннісного ставлення старших підлітків до природи. Зв'язок з іншими напрямками виховання.
49. Поняття про систему та технологію, методи, прийоми, засоби та форми організації виховання.
50. Класифікація методів виховання.
51. Умови оптимального вибору методів виховання. Наведіть приклади з практики педагогів-новаторів.
52. Засоби та найбільш ефективні форми організації морального виховання школярів.
53. Зміст і шляхи трудового виховання школярів. Організація профорієнтаційної роботи в школі.
54. Методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки, умови їх ефективного застосування.
55. Розкрийте можливості одного з навчальних предметів для виховання ціннісних ставлень учнів.
56. Зміст і найбільш ефективні форми організації виховання ціннісного ставлення школярів до держави, суспільства.
57. Охарактеризуйте методи формування свідомості учнів та умови їх ефективного застосування.
58. Система профорієнтаційної роботи в школі.
59. Визначте роль методу прикладу, умови ефективного його використання в етичному вихованні учнівської молоді.
60. Характеристика методів стимулювання діяльності та поведінки учнів. А.С. Макаренко про умови їх ефективного застосування.
61. Педагогічні умови ефективного застосування методів стимулювання діяльності та поведінки учнів.
62. Система організації позакласної роботи. Масові, групові (гурткові) та індивідуальні форми виховної роботи.
63. Професійно-педагогічні вимоги до особистості класного керівника, його права та обов'язки.
64. Основні напрями діяльності класного керівника.
65. Технологія організації диспуту як форми організації виховання. Опишіть структуру методичної розробки диспуту.
66. Структура плану виховної роботи класного керівника. Охарактеризуйте порядок складання та зміст такого плану на семестр (клас – за вибором студента).
67. Особливості змісту, методів і засобів сучасного сімейного виховання.

68. Завдання та педагогічні умови успішного сімейного виховання.
69. Основні напрями та форми організації спільної роботи школи та сім'ї з виховання дітей. Система роботи школи з батьками учнів.
70. Педагогічна майстерність учителя. Характеристика складових педагогічної майстерності.
71. Внутрішня техніка вчителя, її характеристика. Способи виховання внутрішньої техніки.
72. Зовнішня техніка вчителя. Структура невербальних засобів комунікації.
73. Сутність педагогічного спілкування як виду професійної діяльності вчителя. Його особливості, функції та стилі. Наведіть приклади оптимальних стилів спілкування.
74. Види педагогічного спілкування.
75. Школознавство як розділ педагогіки. Принципи управління сучасною школою.
76. Мета і пріоритетні напрями розвитку освіти в Україні на сучасному етапі.
77. Визначте структуру системи освіти в Україні відповідно до Закону «Про освіту»
78. Положення про загальноосвітній навчальний заклад, його структура.
79. Загальні збори (конференція), рада школи, піклувальна рада, їх склад та повноваження.
80. Педагогічна рада школи, її склад та повноваження.
81. Права і повноваження директора школи, його взаємовідносини з органами шкільного самоврядування. Схарактеризуйте методи та форми організації роботи директора школи з педагогічним колективом.
82. Організація методичної роботи в школі, її зміст і форми організації.
83. Планування роботи школи. Види планів. Шкільна документація.

Наукове видання

МАРУШКЕВИЧ Алла Адамівна

СПЩИН Євген Сергійович

КОШЕЧКО Наталія Василівна

ПЕДАГОГІКА

(у структурно-логічних схемах та таблицях)

Навчальний посібник